# 100 fjalët më të shpeshta në gjuhën shqipe

Mr. Agim SPAHIU

31 maj 2010


**Përmbledhje**

Në këtë shkrim janë përfshirë 100 fjalët më të shpeshta që përdoren aktualisht në gjuhën shqipe, të cilat janë sortuar prej një korpusi gjuhësor që ngërthen në vete mbi 35 milion fjalë (në këtë korpus gjuhësor janë përfshirë qindra publikime elektronike nga fushat e ndryshme të dijes sonë, të shkencës, teknikës, të teknologjisë, të arsimit, të shëndetësisë, të historisë, të gjuhësisë, të ekonomisë etj.). Kjo përbërje e korpusit në terminologjinë gjuhësore angleze njihet me emrin **Token**. Dhe nga ky korpus prej miliona fjalësh është kërkuar që të sortohen vetëm fjalët a elementet gjuhësore që kanë një përdorim më të shpeshtë. Pra është marrë për bazë vetëm elementi i shpeshtësisë. Në këtë korpus janë përfshirë të gjitha stilet funksionale të gjuhës sonë.

Na është dukur me interes që nga gjithë ky material gjuhësor të sajojmë dhe të nxjerrim një listë me vetëm 100 fjalët që janë më të shpeshta në gjuhën tonë, sepse një listë e tillë tashmë sa vjet e decenie ekziston në gjuhët më të mëdha botërore, si: në anglishte, gjermanishte, frëngjishte, spanjishte etj.

Ky material është mbledhur dhe seleksionuar në mënyrë të kujdesshme nga një ekip profesionist- shkencor i **www.shkenca. org**, për një periudhë të gjatë kohore, të cilin mendojmë se është me interes ta prezantojmë këtu në këtë shkrim.

Mbledhje dhe selektimi i këtij korpusi gjuhësor është bërë me anë të programeve të caktuara, në mënyrë elektronike. Të gjitha fjalët janë radhitur sipas frekuencës (shpeshtësisë) së përdorimit, duke i paraqitur të gjitha kuptimet dhe vlerat e tyre gramatikore sipas kontekstit të tyre dhe janë ilustruar me shembuj konkretë nga **Fjalori i gjuhës së sotme shqipe** i vitit **1980**. Shembujt, në përgjithësi, janë reduktuar, ndërsa kuptimet dhe funksionet janë paraqitur sipas radhitjes numerike dhe alfabetike.

Fjalët që kanë shkallën më të lartë të shpeshtësisë, kuptohet, shënohen në fillim, kurse ato më një shkallë më të ulët, në vazhdimësi. Dhe çdo fjalë anash mban numrin rendor dhe një numër shumëshifror që dëshmon këtë shkallë të shpeshtësisë.

Sa i përket vlerës leksiko- gramatikore të këtyre fjalëve, sikurse në gjuhët: gjermane, angleze etj., ashtu edhe në gjuhën tonë, fjalë më të shpeshta janë ato shërbyese a funksionale nga pjesët e pandryshueshme të ligjëratës. Kurse më të rralla janë foljet, mbiemrat, përemrat, numërorët, emrat etj., si pjesë të ndryshueshme të ligjëratës.

Është me rëndësi të ceket se nëntë (9) fjalët e para, pra deri te fjalëza -**një**, janë fjalët që përdorem më së shpeshti në gjuhën shqipe dhe kjo përbën diku 1/4 (ose 25%) të tërë korpusit gjuhësor.

Se cilat janë fjalët më të sheshta të gjuhës sonë, këtë mund të shihni nga ky shkrim në vazhdim:

**(1)2461640 TË**: 1. Trajtë e shkurtër e përemrave vetorë të vetës së dytë në rasën dhanore e kallëzore të numrit njëjës. **Të** pashë nga larg (ty). 2. përem. Trajtë e shkurtuar e përemrave vetorë e dëftorë AI/AJO, ajo, në rasën kallëzore; atë (në bashkëvajtje me parafjalë). E pashë me **të**. 3. Nyjë e përparme e gjinisë mashkullore a femërore në numrin njëjës ose shumës tek emrat e rasës gjinore, tek emrat e mbiemrat e nyjshëm, te mbiemrat e emërzuar, te numërorët rreshtorë dhe te disa përemra; nyjë e përparme e emrave prejpjesorë të gjinisë asnjanëse. Nxënësve të shkollës sonë. Të dashur, shokë! Të parët, në punë. Djemve të tij (të saj, të vet). Njerëz të tillë. Të dhëna të përpikta. I foli me të butë. Procesi i të menduarit. 4. Nyjë e përparme me kuptimin e përemrave pronorë të vetës së tretë, e cila përdoret me emra që shënojnë njerëz sipas lidhjeve të gjakut, sipas lidhjeve familjare etj.; të tij, të saj. I tha të birit (të vëllait,të vjehrrit, të shoqit, të nipit, të kushëririt, të kunatit). 5.Pjesëz trajtëformuese, që shërben për të ndërtuar kohët e ndryshme të mënyrës lidhore dhe të së ashtuquajturës mënyrë lidhore-habitore të foljeve. Më mirë të vete vetë. Të jetë edhe ai. Të flasin të gjithë! Të mos e harrojmë këtë. Duhet të vish edhe ti. Të kishte ardhur më parë! të paskësha qenë dhe unë!

**(2)1883356 E**: 1. Nyjë e përparme e gjinisë femërore tek emrat e rasës gjinore, tek emrat e mbiemrat e nyjshëm, te numërorët rreshtorë dhe te disa përemra, kur emri me të cilin lidhen është në rasën emërore ose kallëzore; nyjë e përparme e gjinisë mashkullore tek emrat e rasës gjinore, te mbiemrat e te disa përemra, kur emri me të cilin lidhen është në trajtën e shquar dhe në rasën kallëzore të numrit njëjës ose në rasën emërore a kallëzore të numrit shumës. Vajzë e mirë. Lugina e Drinit. E reja mirditore. Nga e hëna tek e diela. Klasa e parë (e dytë, e pestë). Doli e para e klasës. E mira s'ka fund. Erdhën të gjitha shoqet e saj. Një punë e tillë të nderon. Shprehu mendimin e vet. Thirri djalin e madh. Të njohim heronjtë e pavdekshëm. I këshilloi djemtë e tij (e tyre). 2. Nyjë e përparme me kuptimin e përemrave pronorë të vetës së tretë të numrit njëjës, e cila përdoret me emrat femërorë që tregojnë lidhje gjaku a gjinie ose lidhje familjare; e tij, e saj. E ëma. E bija. E motra. E mbesa. 3. Trajtë e shkurtër e përemrave vetorë të vetës së tretë në rasën kallëzore të numrit njëjës. E plotësoi detyrën. Merre (merreni) me vete! Thuaje hapur! 4. Përdoret për të lidhur dy gjymtyrë fjalie a dy fjali të një fare ose dy fjali të bashkërenditura këpujore a shtuese; **dhe**. Klasa punëtore e fshatarësia kooperativiste. Shkoi e u kthye shpejt. Të vriste natën e të qante ditën. 5. Përdoret për të lidhur dy fjalë a dy trajta të së njëjtës fjalë në togje me bashkërenditje, që tregojnë zakonisht përsëritje ose vijimësi veprimi a gjendjeje, që shprehin përforcim etj. Tani e tutje. Një herë e përgjithmonë. 6. Përdoret për të kundërvënë dy gjymtyrë të një fjalie a dy fjali të një fare; dhe, edhe. Duhet punë **e** jo fjalë. 7. Përdoret te numërorët e përbërë për të lidhur klasat e ndryshme të tyre (njëshet, dhjetëshet etj.). Njëzet e dy. Një mijë e nëntëqind e shtatëdhjetë e tre. 8. përd. pj. Përdoret në fillim të një togfjalëshi a të

një fjalie për të theksuar kuptimin që shprehet prej tyre. E sot fshati duket si në festë. 9. pj. bised. Përdoret në fillim të një fjalie pyetëse për të theksuar më shumë pyetjen ose për të tërhequr vëmendjen e bashkëbiseduesit përpara pyetjes. E, do të vish? 10. Përdoret për të pohuar a për të miratuar diçka; po. - Nesër do të shkosh? - E, nesër. 11. pasth. Përdoret kur shprehim habi, kur ndodhemi para një të papriture a para diçkaje të padëshirueshme, kur kujtohemi papandehur për diçka etj. E, kush na erdhi! 12. Përdoret kur shprehim gëzim, kënaqësi, miratim ose ndonjë ndjenjë tjetër; hë. E, më ju lumtë dora! 13. Përdoret kur shprehim dhembje, hidhërim a pikëllim, keqardhje, dëshpërim, qortim, zemërim, urrejtje etj.; ah. E, ç'e gjeti të ziun! E, mor i shkretë! E, po e zura, ç'do t'i bëj!

**(3)1199646 NË**: 1.**Parafj**. Përdoret me një emër në rasën kallëzore për të treguar: Vendin ku ndodhet dikush a diçka, ku bëhet një veprim. Në qendër (në mes, në anë); a. Vendin drejt të cilit lëviz dikush a diçka ose vendin ku futet a mbyllet diçka. Shkoj në Durrës. U ngjitën në majë. b. Një send a frymor, me të cilin ndeshemi a takohemi gjatë lëvizjes, kërkimit etj. Ndeshi në një gur (në pengesa, në vështirësi). c. Një send, nëpërmjet të cilit kalon diçka a bëhet një veprim. Shkoj perin në gjilpërë. d. Një send, veprimit të të cilit i nënshtrohet diçka. E nxori në diell (në dritë). dh. Mënyrën se si bëhet diçka. Eci në këmbë. e. Gjendjen e re tek e cila kalon diçka. E ktheu në gaz (në ujë, në lëng). f. Punën, veprimtarinë, grupin a organizatën, ku përfshihet ose është dikush a diçka. Punon në ndërmarrje. g. Diçka që merret si bartëse e veprimtarisë mendore e shpirtërore ose shfaqje të ndryshme të kësaj veprimtarie. Në zemër. Në mendje. gj. Kohën kur kryhet ose brenda së cilës kryhet një punë a një veprim. Në verë (në dimër). h. Qëllimin përse bëhet diçka; për. Në shenjë kujtimi (nderimi, miqësie). i. Sasinë e njësive nga të cilat përbëhet diçka ose në të cilat ndahet diçka. Komedi në dy akte. j. Sendin a dukurinë që shërben për të përcaktuar dikë a diçka. Në sasi (në cilësi). k. Marrëdhënie me diçka. Në marrëveshje (në lidhje, në krahasim, në grindje, në kundërshtim) me një tjetër. Në gjak me dikë. l. Diçka të cilën e mbikëqyrim, e kemi nën kujdes etj.; nën. E ka në kujdestari. ll. Një ngjarje ku merr pjesë dikush a diçka. Në festën tonë. m. Ngjyrën e diçkaje ose ngjyrën me të cilën ajo afrohet. Në ngjyrë trëndafili. nj. Ndër. Në të rinjtë. Në të sëmurët. Në të parët. Në më të mirët. o. Përdoret me një emër në rasën kallëzore, i cili bën pjesë në një tog që ka kuptim foljor. Vë në dijeni njoftoj. Vë në dyshim dyshoj për diçka. Vë në lidhje lidh. Vë në zbatim zbatoj. p. Përdoret në një varg togjesh me kuptim ndajfoljor. Në përgjithësi, përgjithësisht. Në veçanti veçanërisht. q. Përdoret në një varg shprehjesh, që luajnë rolin e parafjalëve. Në kundërshtim me... Në bashkëpunim me... Në krahasim me... Në lidhje me... Në drejtim të...Në sajë të... Në emër të... Në bazë të... Në mes të... r. Përdoret për të shënuar pikën e mbarimit (në bashkëlidhje me parafjalën "nga") në togje që kanë një gjymtyrë të përsëritur a përemrat "njëri... tjetri" dhe që tregojnë një shtrirje a një lëvizje të pandërprerë në hapësirë dhe në kohë ose një përsëritje të veprimit a të gjendjes. Nga mali në mal. 2. **lidh**. a. Përdoret në fillim të një fjalie të varur kushtore; nëse. Në e di, ma thuaj! b. Përdoret në krye të një fjalie pyetëse të zhdrejtë. Nuk e di **në** vjen apo jo. c. Përdoret në disa shprehje lidhëzore. Në qoftë se. Në rast se. Në është se. Në mënyrë që.

**(4)831025 I**: 1.**Nyjë e përparme** e gjinisë mashkullore tek emrat e rasës gjinore, tek emrat dhe mbiemrat e nyjshëm, te numërorët rreshtorë dhe te disa përemra. Këshilli **i** fshatit tonë. **I** zoti **i** punës. Qyteti **i** ri. **I** dashur shok! **I** pari në punë. **I** tij. **I** saj. **I** tillë. **I** cili. 2. Nyje e përparme me kuptimin e përemrave pronorë të vetës së tretë të numrit njëjës, e cila përdoret me emrat mashkullorë, që tregojnë lidhje gjaku a gjinie ose lidhje familjare; i tij, i saj. I ati. I biri. I vëllai. 3. Trajtë e shkurtër e përemrave vetorë të vetës së tretë në rasën dhanore të numrit njëjës. I them (atij, asaj). 4. Trajtë e shkurtër e përemrave vetorë të vetës së tretë në rasën kallëzore të numrit shumës. I pashë (ata, ato).

**(5)746450 DHE**: 1. **lidh**. a. Përdoret për të lidhur dy gjymtyrë fjalie të një fare ose dy fjali të bashkërenditura këpujore a shtuese; e. Punëtorë dhe fshatarë. b. Përdoret e përsëritur përpara dy a me shumë gjymtyrëve a fjalive të një fare, kur ato numërohen me radhë njëra pas tjetrës ose kur shënojnë a tregojnë sende, dukuri, veprime që kanë të njëjtën rëndësi, vlerë etj., që janë të njëkohshme etj.; edhe. Dhe i aftë, dhe i palodhur. Dhe për të sotmen, dhe për të nesërmen. c. Gjithashtu, po ashtu, ashtu edhe, edhe. Si ai dhe ti. Si i ati dhe i biri. ç. Përdoret për të kundërvënë dy gjymtyrë të një fjalie a dy fjali të një fare; e, edhe. Duhet punë dhe jo fjalë. d. Përdoret për të lidhur dy fjalë a dy trajta të së njëjtës fjalë në togje me bashkërenditje, që tregojnë përsëritje a vazhdimësi veprimi ose gjendjeje, që shprehin përforcim etj. Mirë dhe me mirë. dh. Përdoret për të lidhur trajtat e njëjta të një foljeje (një herë me pjesëzën mohuese "s" ose "nuk" dhe një herë pa të) për ta paraqitur veprimin a gjendjen e shprehur prej saj si jo të sigurt, jo të prerë etj. Dhe e bën, dhe s'e bën. Dhe e thotë, dhe s'e thotë. Dhe është, dhe s'është. e. Përdoret në fillim të një fjalie që plotëson, zhvillon a sqaron një mendim të shprehur nga një fjali tjetër para saj. Shkuan të gjithë. **Dhe** fëmijët. 2. përd. pj. Përdoret në fillim të një togfjalëshi a të një fjalie për të përforcuar ose për të theksuar kuptimin që shprehet prej tyre ose për t'i dhënë gjallëri e bukuri ligjërimit a për të rritur fuqinë shprehëse të tij. Dhe pranvera erdhi. Dhe sot fshati lulëzon. 3. përd. ndajf. Përdoret përpara mbiemrave dhe ndajfoljeve në shkallën krahasore me kuptimin "në një shkallë me të lartë, me shumë, me tepër, ca". Dhe me të mëdha. 3. pj. Përdoret për të theksuar a për të përforcuar kuptimin e një fjale, të një togfjalëshi a të një fjalie. Dhe atje nuk u mësua.

**(6)645186 PËR**: 1. parafj. Përdoret me një emër në rasën kallëzore për të treguar së bashku me të: a. Qëllimin a synimin e një veprimi; qëllimin a sendin përse shërben a duhet diçka; frymorin ose sendin, në dobi a në dëm të të cilit bëhet diçka; objektin mbi të cilin shtrihet një veprim a një gjendje. Lufta për çlirim. b. Temën e një shkrimi a të një ligjërate, çështjen për të cilën bëhet fjalë në një ligjëratë, në një artikull ose studim; rreth, mbi. Foli për jetën dhe veprën e Migjenit. c. Njeriun që është në marrëdhënie të caktuara me dikë; cilësinë në të cilën vepron dikush, pozitën a shkallën e dikujt (me kuptimin "si"). E mori për grua (për burrë). ç. Kufizimin e një tipari a të një veprimi (me kuptimin "nga", "përsa i takon"). I dalluar për guxim (për trimëri). d. Mënyrën si bëhet a si paraqitet diçka; shkallën cilësinë e përfundimit të një veprimi. Punë për merak. dh. (edhe me një emër në r. rrjedhore). Sendin me të cilin ndesh ose tek i cili kapet e mbahet dikush a diçka gjatë një veprimi ose lëvizjeje, me kuptimin "pas, te"; sendin që shërben

si mbështetje; njeriun a sendin, me të cilin afrohet a puqet dikush gjatë një veprimi a gjendjeje. Shkrepi për gur. U përplas për mur. e. Diçka, për të cilën ndihet nevojë a tregohet dëshirë. I etshëm për dituri (për punë). ë. Dikë a diçka që nuk përputhet me atë që duhej të ishte a me atë që pritej të ishte. Shtëpi tepër e ngushtë për gjashtë veta. f. Njeriun, organin shtetëror etj., në vend të të cilit a në emër të të cilit vepron dikush, atë që zëvendësohet a përfaqësohet në një punë ose në një veprim nga një tjetër (me kuptimin "në vend të..."). Nënshkroi për kryetarin. g. Frymorin a sendin, që merret gabimisht në vend të një tjetri, me kuptimin "si, në vend të". E mori bajukën për rosë (bakrin për flori). Nuk e ha sapunin për djathë. gj. Secilin nga pjesëtarët e një grupi, që merr diçka a të cilit i takon diçka në sasi të barabartë. Të ardhurat për frymë. h. Sendin, me të cilin këmbehet a zëvendësohet diçka; vlerën a çmimin e diçkaje. I dha misër për grurë. i. Njeriun a sendin, për të cilin betohet dikush. Për besë! Për nder! j. Kohën sa zgjat diçka, kur përsëritet, kohën që duhet për të bërë një punë etj. (e shoqëruar zakonisht edhe me një numëror a me një fjalë tjetër që tregon sasi); kohën, pas së cilës do të bëhet diçka (me kuptimin "pas"). Erdhi për disa ditë. k. (edhe me një ndajfolje). Kohën, për të cilën ruhet diçka, kohën e caktuar për diçka; një kohë të dhënë. E ruaj për dimër (për verë). l. Vendin, drejt të cilit shkon ose lëviz dikush a diçka (nganjëherë e shoqëruar edhe me parafjalën në); vendin, nëpër të cilin lëviz dikush a diçka; vendin a drejtimin. Rruga për në kombinat. U nisën për Durrës. ll. (me rasën rrjedhore). Vendin nga del dikush a diçka. Doli për dere (për dritareje). m. Përdoret për të treguar kohë, vend, mënyrë etj. në togje që formohen nga përsëritja e një fjale ose nga dy fjalë të afërta. Ditë për ditë çdo ditë. m. Përdoret zakonisht si fjalëz përforcuese me emra asnjanës në rasën rrjedhore, në shprehje ndajfoljore me kuptime të ndryshme. Vjen (për) së shpejti. n. Përdoret me një numëror themelor për të treguar veprime aritmetike, mënyrë renditjeje etj. E shumëzoi për katër. nj. si ndajf. Në anën e dikujt a të diçkaje, në të mirë të dikujt, pro; kund. kundër. Votuan për 98 për qind. 2. pj. a. Përdoret para një emri a mbiemri në rasën emërore a kallëzore për të shprehur një vlerësim (në kuptimin "si"). Mbahej për i ditur (për trim). b. Përdoret për të ndërtuar paskajoren e foljeve. Shkuan për të punuar.

**(7)535180 ME**: 1. parafj. Përdoret me një emër ose me një përemër në rasën kallëzore për të treguar: a. Praninë e dy a më shumë vetave a sendeve së bashku në një vend, qenien e tyre së bashku në një gjendje të caktuar ose pjesëmarrjen e tyre të përbashkët në një veprim; shoqërimin e dikujt a të diçkaje nga dikush a diçka tjetër kur ndodhet në një gjendje të caktuar ose kur kryen një veprim. Motra me vëllanë janë në një klasë. b. Afrinë a takimin në hapësirë ose lidhjen e dikujt a të diçkaje me dikë a me diçka tjetër. Kufizohet me det. c. Praninë e një pjese a të një shtese ose qenien e një tipari të jashtëm a të brendshëm, e një vetie a cilësie te dikush a te diçka. Këpucë me qafa. Shtëpi me oborr (me ballkon). ç. Lëndën a diçka tjetër, me të cilën është bërë, është mbushur a është lyer diçka ose është mbështjellë, veshur a mbuluar dikush a diçka. Mur me tulla. d. Një dukuri, gjendje a tipar, që shoqëron një veprim dhe përcakton mënyrën si bëhet ose si shfaqet diçka, si vepron dikush etj. E priti me kënaqësi (me gëzim, me padurim, me dyshim, me gjakftohtësi, me mirënjohje). dh. Mjetin me të cilin a nëpërmjet të cilit kryhet një veprim a një punë. E preu me thikë. e. Njeriun, sendin a dukurinë, që i nënshtrohet një veprimi a gjendjeje; qenien, gjënë a çështjen me të cilën kemi të bëjmë.

Ngjau një fatkeqësi (një e papritur) me të. ë. Kufizim për dikë a për diçka, përcaktimin se nga ç'anë e shohim a e vlerësojmë atë etj. I vogël me trup, por i madh me zemër. f. Gjendjen në të cilën ndodhet ose vihet dikush a diçka. Është me leje (me pushime). g. Shkakun ose arsyen e një veprimi a të një gjendjeje ose llojin e veprimeve që kryejmë për t'ia arritur një qëllimi. Me atë shi që ra s'ka se si të mos rritet bari. gj. Qëllimin a synimin e një veprimi. Erdhi me qëllime të mira (të këqija). U paraqit me kërkesa të reja. h. Kohën a diçka tjetër, nga e cila nis një veprim etj. ose së bashku me të cilën zhvillohet një veprim, shfaqet një dukuri etj. Që me ditët e para (me fëmijërinë). i. (edhe me numërorë). Sasi ose masë të caktuar a të pacaktuar, të përafërt, të madhe etj. Klasë me tridhjetë nxënës. j. Krahasimin e një numërori themelor, që vihet në një marrëdhënie të caktuar me një tjetër. Në përpjesëtimin dy me tre. k. Kohë, mënyrë etj., në togje që formohen nga përsëritja e një fjale ose nga dy fjalë të afërta. E prisnin dita me ditë (me sot me nesër). 2. pj. a. Përdoret me një emër foljor asnjanës për të formuar një trajtë të pashtjelluar, me kuptimin kohor, "sapo, sa". Me të dëgjuar thirrjen, u ngrit. b. Përdoret zakonisht në të folmet e Veriut me pjesoren për të formuar një nga trajtat e paskajores. Me qenë. Me marrë. Me dalë.

**(8)518378 QË**: 1.Përem. a. Përdoret në vend të një emri a të një përemri tjetër njësoj në të gjitha gjinitë në njëjës e në shumës për të lidhur një fjali të varur përcaktore, duke treguar frymorin a sendin që është përmendur, i shënuar nga një emër a përemër në fjalinë e mëparshme, i cili. Ai që erdhi, ishte shoku im. b. bised. Përdoret në rasa të zhdrejta me ose pa parafjalë dhe me kuptimin e fjalëve lidhëse: ku, kur. Ai që i fole ti, ishte miku im. 2. lidh. a. Përdoret për të lidhur një fjali kryefjalore, kallëzuesore, kundrinore ose përcaktore me fjalinë drejtuese. E di që thua të vërtetën. b. Përdoret në fillim të një fjalie ta varur kohore, e cila tregon kohën që ka kaluar (ose po kalon) prej pikënisjes së gjendjes a të shtjellimit të veprimit të shprehur në fjalinë drejtuese. Sa vite kishin kaluar që nuk i kishte parë. c. Përdoret përpara një fjalie të varur shkakore, e cila tregon zakonisht shkakun e një ndjenje të shprehur në fjalinë drejtuese; sepse. Ai kënaqej që më në fund njerëzit nuk e kishin harruar. ç. Përdoret në fillim të një fjalie të varur rrjedhimore, e cila tregon pasojën ose rrjedhimin e një veprimi të shprehur në fjalinë drejtuese. Kishte ndryshuar sa që nuk njihej. d. Përdoret në togfjalësha të ndërtuar nëpërmjet përsëritjes së një trajte të së njëjtës folje për të theksuar se një veprim a gjendje që kryhet, ndodh pavarësisht nga kushtet, nga dëshirat a nga parashikimet. Shkoi që shkoi. Erdhi që erdhi. dh. Përdoret në disa lokucione lidhëzore, të cilat vihen në krye të fjalive të varura, që tregojnë vendin, kohën, kushtin, qëllimin, shkakun etj. të një veprimi të shprehur në fjalinë drejtuese. Që nga. Që ku. Që kur. Që se. Ashtu që. Kështu që. Kudo që. Kurdo që. Kurdoherë që. Mjaft që. Ngado që. Posa që. Sado që. Sido që. Sapo që. Tekdo që. Veç që. Me kusht që. Me qëllim që. Në mënyrë që. Në vend që. Sa herë që. Çdo herë që. e. Përdoret në pjesën e parë të lidhëzave të shkallëzimit, tek të cilat pjesa e dytë nis me lidhëzën kundërshtore "por", për të theksuar fjalinë ose gjymtyrën e dytë që lidhin. Le që ..., por (por edhe, por as që). Jo që..., po (por edhe). Jo vetëm që..., por (por as, por edhe, porse). 3. ndajf. Prej asaj kohe, qysh. Që fëmijë. Që i ri. 4. parafj. Përdoret me një emër në rasën kallëzore për të treguar kohën e nisjes së një veprimi, i cili vazhdon deri më sot a deri ne një cak të njohur a të panjohur; prej.

Që ditën e parë. 5. pj. a. Përdoret para fjalëve a togfjalëshave, që në fjali shërbejnë si rrethanorë kohe ose vendi, për të saktësuar pikënisjen e veprimit në kohë ose në hapësirë. Që në mëngjes. Që më parë. b. Përdoret në disa lokucione për të përforcuar pohimin a mohimin e diçkaje që vihej në dyshim ose për t'i dhënë gjallëri a hijeshi shprehjes. As që mund të bëhet fjalë. Ja që ndodhi. c. bised. Përdoret në dialog në disa fjali të ndërmjetme në fillim ose në mes të bisedës. Që thua ti.

**(9)426967 NJË**: 1. num. them. a. Numri i parë në vargun e numrave të plotë numri 1; numri i plotë më i vogël, që shënon njësinë më të vogël; njësia më e vogël në një grup, që shënohet me këtë numër. Numri një. Tridhjetë e një. b. përd. mb. Po ai, po ajo gjë, i njëjtë. Thotë gjithnjë një fjalë. Rri në një vend. c. përd. mb. I vetëm, i tërë e i pandashëm; i bashkuar në diçka të vetme. Janë bërë një trup. ç. përd. përem. Përdoret në vend të fjalës që shënon njeriun, kafshën, sendin a dukurinë, kur i veçojmë nga klasa, grupi a radha e vet; njëri, njëra. Një për shtëpi. Një për të gjithë, të gjithë për një. d. përd. num. rresht. I parë. Dhoma një. Radha një. 2. nyjë joshquese. a. Përdoret përpara një emri kur duam që ky të shënojë dikë a diçka në mënyrë të përgjithshme, pa e veçuar plotësisht, pa e dalluar nga njësitë e tjera të së njëjtës klasë. Një plak e një plakë. Një libër i ri. b. Vihet përpara një emri kur duam ta përdorim me kuptim të përgjithësuar dhe si përfaqësues të klasës se vet me kuptimin "çdo". Një libër i mirë është një shok i mirë. c. Përdoret me një emër njeriu, kur këtë njeri nuk e njohim mirë ose nuk dimë me siguri si e quajnë. A e njeh (a të kujtohet) një Shpëtim Bardhi nga Peqini? 3. pakuf. 1. Dikush, ndokush, njeri i pacaktuar. Ka ardhur një nga fshati. Ishte me një që s'e njihja. a. Diçka, gjë e papërcaktuar mirë, që i ngjan diçkaje (së bashku me lidhëzën si dhe një emër). E ka zënë një si grip. b. përd. mb. I tillë (si kallëzues emëror, i ndjekur nga një fjali rrjedhimore). Është një që s'e ka shokun. c. përd. pj. Përdoret para emrit të një frymori ose të një sendi kur folësi shpreh një farë habie, admirim a përçim. Kishte një kalë të shpejtë, që s'e kishte askush. 4. ndajf. bised. Barabar, njëlloj, njësoj; njësh. Jemi një. U bënë një. * Deri më një plotësisht, për të gjitha gjërat, deri në fund.

**(10) 338767 SE**: 1. pyet. a. Përdoret gjithnjë i shoqëruar me parafjalë për të pyetur për sende, për mjetin me të cilin bëhet diçka, për shkakun e diçkaje dhe për lëndën nga e cila përbëhet diçka; çfarë. Me se punon? Me se e mori? Me se e shkëmbeu? b. Përdoret së bashku me pjesëzën "ja" dhe me përemrin "çfarë", "ç", kur dikush fillon të tregojë a të numërojë diçka ose kur përmbyll tregimin a numërimin. Ja se çfarë na tregoi. Ja se ç'më solli. c. Përdoret së bashku me pjesëzën "ja" dhe zakonisht edhe me përemrin "çfarë", "ç", ose me ndajfoljet "ku", "nga", "si" për të përforcuar shprehjen e habisë, zemërimit, të mospërfilljes, të përçmimit etj. Ja se çfarë na qenka! Ja se ç'na paska punuar! 2. lidh. a. Përdoret për lidhur një fjali kryefjalore, kallëzuesore, kundrinore ose përcaktore me fjalinë drejtuese; që. Dihet se Toka rrotullohet rreth Diellit. Thuhet se morën pjesë shumë veta. b. Përdoret për të lidhur një fjali shkakore me fjalinë drejtuese (me kuptimin "sepse, meqë, ngaqë"). I donte se ishin trima. c. Përdoret për të lidhur një fjali krahasore ose gjymtyrën e dytë të një krahasimi, kur kemi mbiemra ose ndajfolje në shkallën krahasore; sesa. Ishte më i shpejtë se era. ç. Përdoret si lidhëz kundërshtore

para një fjalie të varur, e cila shpreh një veprim që do të ketë pasoja të padëshiruara, në rast se nuk plotësohet veprimi i shprehur nga fjalia drejtuese; përndryshe, në rast të kundërt. Mos u sill ashtu, se do të pendohesh. d. Përdoret e përsëritur për të lidhur dy gjymtyrë të një fjalie ose dy fjali që i kundërvihen njëra- tjetrës, kur shprehet mëdyshje a pasiguri. Se erdhi, se nuk erdhi, nuk e di. dh. bised. Përdoret me një fjalë të përsëritur në togje që shprehin një gjendje të papëlqyeshme, ose për të theksuar se një veprim kryhet a ndodh pavarësisht nga dëshira a parashikimi; që. Keq se keq, ta përfundojnë në një farë mënyre. e. Përdoret në përbërjen e një vargu togjesh lidhëzore me kuptim shkaku, kohe, krahasimi, kundërvënieje, lejimi (p. sh. Për arsye se... Nga frika se...Nga shkaku se... Për shkak se... Duke qenë se...Në është se ... Në rast se... Në qoftë se... Po qe se...Po të jetë se... Para (përpara) se... Qysh se... Vetëm se ... etj.). U përqendrua te kjo çështje, për arsye se ka rëndësi të veçantë. Mjekimi me penicilinë u ndërpre, për shkak se kishte pasoja anësore. 3. pj. 1. Përdoret në fund të një fjalie pyetëse ose habitore për të theksuar ngjyrimin e saj shprehës, emocional ose ironik; pa. Kush e besonte se? Sa mirë se! Sa bukur se! a. Përdoret përpara përemrave pyetës e të pakufishëm dhe ndajfoljeve që shërbejnë për të pyetur në fjali dëftore a thirrmore për t'u dhënë kuptim të papërcaktuar. Se kush e mori. Se kush vajti. b. Përdoret në togje me pjesëzat "po" dhe "jo" të përsëritura për të theksuar pohimin a mohimin. Po se po. Jo se jo.

**(11) 331474 NGA**: 1. ndajf. Përdoret për të pyetur: a. Për vendin prej ku vjen dikush a diçka, ku është ose nëpër të cilin kalon dikush a diçka; prej ku. Nga erdhën? Nga u nisët? Nga kaluat? b. Për vendin ku drejtohet dikush a diçka; ku. Nga veni kështu? Nga ia mbajtën? c. Për prejardhjen e dikujt a të diçkaje. Nga jeni? Nga ju kemi? ç. Për burimin a shkakun e diçkaje. Nga t'i besoj? Nga ta di? d. Përdoret në fillim të një fjalie mohuese që shpreh pohim, me kuptimet. E nga s'kanë dërguar urime! 2. parafj. Përdoret me një emër në rasën emërore, për të treguar: a. Vendin prej të cilit nis lëvizjen dikush a diçka ose prej ku vjen dikush a diçka; burimin prej ku del diçka; prej. Vjen nga qyteti (nga fshati, nga malësia). b. Vendin drejt të cilit lëviz dikush a diçka, te. Shkuan nga lumi. c. Vendin nëpër të cilin kalon ose përshkohet diçka; nëpër. Hyri nga dera. ç. Vendin ku gjendet dikush a diçka; në, te; vendin ku ndodhet njeriu a sendi veprues. Isha nga vëllai. Si jeni nga shtëpia? d. Pikën a vendin mbi të cilin drejtohet një veprim. Vështroi nga deti (nga rruga). dh. Vendin ose drejtimin prej ku vepron diçka mbi folësin a mbi një send. E rrethuan nga krahët. e. Vendin ose sendin prej të cilit përcaktohet një largësi; së bashku me një emër tjetër me parafjalën "në" tregon largësinë që matet midis tyre; së bashku me një emër tjetër me parafjalën "në" tregon vendin, brenda caqeve të të cilit lëviz dikush a diçka. Dhjetë hapa nga bregu. ë. Sendin a vendin, prej sipërfaqes ose brendësisë së të cilit merret, largohet a hiqet diçka. E mori tryeza. f. Tërësinë, prej ku është hequr, ndarë, shkëputur ose është marrë një pjesë a njësi. Pjesë nga fjalimi. g. Njeriun a sendin, të cilit i hiqet, i kërkohet a i merret diçka; prej. Heq degët (gjethet) nga pema. gj. Vendin e banimit, punën, veprimtarinë, marrëdhëniet etj., prej të cilave largohet dikush a diçka; prej. Vjen nga puna (nga aksioni). h. Burimin prej nga nis diçka ose zë fill një mendim, një ndjenjë etj. Më doli nga mendja. i. Prejardhjen ose zanafillën e dikujt a të diçkaje; mjedisin, grupin a kategorinë ku bën pjesë dikush a diçka; prej. Nga fshati Drithas. Nga familje punëtore. j. Vendin

ku kapet a zihet diçka; për. Zë nga krahu (nga mënga). k. Kohën e përafërt, gjatë së cilës kryhet a bëhet diçka; kohën që merret si pikënisje. Nga vera (vjeshta, dimri). l. Veprimin ose punën që nis. Filloi nga puna. ll. Diçka prej ku nisemi a ku mbështetemi për të vepruar. Nga parime të drejta. m. Tiparin a anën që marrim si mbështetje për të përcaktuar a vlerësuar dikë a diçka. I vogël (i madh, i zhvilluar) nga trupi. n. Sendin ose njeriun me të cilin krahasohet diçka a dikush; se. Më i mirë nga të tjerët. nj. Sendin a njeriun sipas të cilit veprohet ose bëhet diçka. Marrin shembull nga mësuesi. o. Njeriun me të cilin përcaktohet një lidhje afrie a gjaku. Kushëri nga babai. p. Sasinë që i jepet secilit pjesëtar të një grupi; me një numëror të përsëritur tregon grupet e barabarta në të cilat ndahet një grumbull ose rendin e lëvizjes së këtyre grupeve njëri pas tjetrit. U dha nga pesë libra. q. Përdoret në bashkëlidhje me parafjalët, "në", "më" në ndërtime që tregojnë një periudhë kohe, me caqet e fillimit e të mbarimit. Nga marsi deri në korrik. r. Përdoret për të shënuar pikënisjen (në bashkëlidhje me parafjalën "në") në togje që kanë një gjymtyrë të përsëritur a përemrat "njëri... tjetri" dhe që tregojnë një shtrirje a një lëvizje të pandërprerë në hapësirë dhe në kohë ose një përsëritje të veprimit a të gjendjes. Nga mali në mal. rr. Përdoret në disa togje me ndajfolje, që tregojnë vend, marrëdhënie në hapësirë ose sasi. Nga larg (afër). 3. **lidh**. 1. Përdoret për të lidhur një fjali të varur vendore. Do të vete nga të më thuash ti. a. Përdoret për të lidhur një fjali të varur përcaktore, për të treguar vendin e veprimit që shprehet në këtë fjali. U ulën në një breg, nga dukej fshati. b. Përdoret në krye të një pyetjeje të zhdrejtë. Nuk e di nga vajti. Nuk e pashë nga erdhi. c. Përdoret me një folje të përsëritur për të treguar një lëvizje në drejtim të papërcaktuar. Shkonte nga shkonte dhe kthehej prapë.

**(12)311872 ËSHTË**: 1. Trajtë e foljes JAM në vetën e tretë njëjës të kohës së tashme të mënyrës dëftore. Del me vlerë dhe funksion: jokal. a. Rroj, jetoj, gjëllij. S'është më ka vdekur. b. Ndodhem diku ose duke bërë diçka, gjendem.Është në udhëtim po udhëton. c. Kaloj një gjendje, jetoj një gjendje të caktuar; kam një veti, një tipar, një aftësi a diçka tjetër që më vë në një gjendje të caktuar; kam arritur një gjendje të caktuar (edhe në një varg njësish frazeologjike). Është i ri (i zoti, trim). ç. I përkas dikujt, kam lidhje farefisnie ose lidhje të tjera me të, kam të bëj me të. Është yni. Është i biri (e bija, e ëma). d. vet. veta III. I përket dikujt a diçkaje, është pronë e dikujt a pjesë e diçkaje; lidhet ngushtë me të, i takon. Libri është imi. dh. E kam prejardhjen, vij, rrjedh. Është nga një familje patriotësh. e. Më duhet të bëj diçka, kam për të bërë diçka; kam prirjen për të bërë diçka, kam dëshirë për të, e pranoj a e pëlqej. S'është për punë. ë. vet. veta III. Ndodh, ngjan, bëhet; fillon. Kur është mbledhja (ndeshja, shfaqja)? f. vet. veta III. Duhet, do (me një folje në paskajore). Është për të vënë re. g. Përdoret me folje në përcjellore dhe së bashku me të jep gjendjen ose vijimin e një veprimi. Është duke punuar po punon. gj. Përdoret si folje ndihmëse për të ndërtuar kohët e përbëra të foljeve pësore dhe vetvetore. Është ftohur. * në është se..., Ç'është e vërteta (e drejta) fj. ndërm. shih te VËRTET/Ë, A (e).

**(13) 303818 KA**: 1. Veta e tretë e foljes ndihmëse KAM kal. a. Zotëroj diçka; jam pronar i diçkaje; është imi, më përket mua; është në familjen time, bashkëjeton me mua ose është në lidhje të ngushta me mua.Ka shumë libra. Ka sa për të jetuar (sa për vete). Ka grua (burrin). b. Është pjesë përbërëse e trupit; përmbaj, përfshij. Ka disa këmbë. c.

E mbaj unë, është tek unë, ndodhet tek unë. E ka në shtëpi. ç. Zotëroj një veti, një cilësi etj., është tipari im dhe më dallon nga të tjerët; jam i pajisur me diçka, gëzoj një të drejtë etj. Ka shpirt (zemër) të mirë. d. Provoj në veten time një ndjenjë, një dëshirë etj.; vuaj nga një sëmundje, nga një shqetësim etj., ndiej. Ka frikë nga hija e tij ka shumë frikë. dh. Jam a bie në një gjendje të caktuar lidhur me një punë ose me një çështje; gjendem, ndodhem (në një gjendje të caktuar ose në një vend të caktuar). E ka në rregull (në vijë, në terezi) punën. e. E kuptoj në një mënyrë të caktuar; i përmbahem (një mendimi a një pikëpamjeje). E ka të qartë (të paqartë). Ka një mendim (një pikëpamje) tjetër. ë. vet. veta III. Është me përmasa të caktuara, është në një madhësi a sasi të caktuar; është me një ose me disa njësi a pjesë, përmban një gjë a disa gjëra; përbëhet. Tirana ka rreth treqind mijë banorë. f. pavet. Është, ekziston; bën. Ka vapë (erë, mjegull, shi). Ka dallgë. g. kryes. veta. III. Me pjesëzat mohuese dhe e ndjekur zakonisht nga emra veprimi formon togfjalësha me kuptimin "nuk është e mundshme, nuk mund të ndodhë, të gjendet ose të bëhet ajo që shprehet nga emri". S'ka shpëtim. S'ka rrugëdalje. gj. Në bashkëvajtje me disa emra formon togfjalësha me kuptim foljor që tregojnë një gjendje, një veprim a rezultatin e veprimit të shprehur nga emri.Ka përhapje të gjerë. Ka pamjen e dikujt a të diçkaje duket si dikush a si diçka. h. Zhvilloj, bëj a do të bëj diçka; më duhet të bëj diçka (një punë, një veprim etj.) ose të merrem me diçka; i detyrohem dikujt diçka.I ka borxh. i. E quaj, e vlerësoj, e çmoj.E ka mbi krye e sipër. E ka si dorën e djathtë. j. Bëj diçka (një veprim etj.) në një mënyrë të caktuar. E ka me shaka (me hile, me djallëzi, me të pabesë). k. bised. E mbaj (si çmim për të shitur diçka). Sa i ke qepët? I ka lirë! (shtrenjtë). l. Përdoret si folje ndihmëse për të ndërtuar kohët e përbëra të foljeve veprore dhe të foljes jam. Ka luftuar. * E ka një ashkë shih tek ASHK/Ë, A. S'ka si bëhet s'ka asnjë mundësi që të bëhet, s'bëhet dot.

**(14) 287300 MË**: 1. ndajf. a. Edhe një sasi a masë tjetër, edhe ca; edhe ndonjë njeri a ndonjë gjë tjetër veç këtyre; ende. A do më bukë? Nuk dua më. b. Në ndonjë kohë tjetër, edhe ndonjë herë tjetër, përsëri; më vonë, pas asaj kohe. A do të vish më? Ra e s'u ngrit më. Ai s'është më. 2. pj. Shërben për të formuar shkallën krahasore e sipërore relative të mbiemrave, shkallën krahasore të ndajfoljeve dhe shprehje ndajfoljore që shënojnë shkallën më të lartë të veprimit a të gjendjes. Më i mirë. Më i shpejtë. Më i vogël. Më i dituri. 3. parafj. Përdoret së bashku me një emër e përemër në rasën kallëzore ose me një numëror për të shënuar: a. Vendin a hapësirën, ku ndodhet dikush a diçka ose ku kryhet një veprim; në. Iku (mori, i doli) më të djathtë (më të majtë). I ra më të tatëpjeti (më të përpjetë). b. Kohën kur ndodh diçka a kur bëhet një punë; në. Erdhi më të ngrysur (më të errur, më të perënduar). U nis më të gdhirë. Më të hyrë të pranverës nisën shirat. Më një shtator hapen shkollat. c. Mënyrën se si bëhet një punë, si kryhet një veprim a si shfaqet një dukuri; në. U ngrit (eci, udhëtoi) më këmbë. ç. Mjetin a sendin, me anën e të cilit bëhet një punë ose kryhet një veprim. I hyri më hu e rrahu me hu. d. Përdoret me një emër të përsëritur në rasën kallëzore dhe formon me të togfjalësha me kuptim ndajfoljor, që shënojnë vendin ku kryhet një veprim, kohën kur bëhet ai, mënyrën si bëhet etj. (edhe në një varg njësish frazeologjike). Bredh (vrapon, shkon) rrugë më rrugë (breg më breg, kep më kep, shteg më shteg). E kërkoi fshat më fshat (mal më mal) në çdo fshat (mal). dh. Përdoret me një emër ose me një përemër në

rasën kallëzore në togje të qëndrueshme frazeologjike me kuptime të ndryshme. E mori më qafe. I ra më qafë. I ra më të. * Më vete shih te VET/E, JA. Sa s'ka më (sa s'ka ku të vejë më) shih te KAM. 4 përem. a. Trajtë e shkurtër e përemrit vetor të vetës së parë në numrin njëjës, në rasën dhanore. Më duket. Më pëlqen. Më vjen mirë. b. Trajtë e shkurtër e përemrit vetor të vetës së parë në numrin njëjës, në rasën kallëzore. Më pa. Më dëgjoi. Më merr malli. Më falni! c. bised. Përdoret para foljeve për të treguar një qëndrim të afërt e dashamirës të folësit për atë, për të cilën bëhet fjalë (si dhanore etike). Si më shkon? Si më je? A m'i pe fëmijët? Të m'i bësh të fala nipit! ç. përd. pj. Përdoret para foljeve për t'i dhënë më shumë gjallëri dhe shprehësi ligjërimit. Më t'u ngrit në këmbë. Më ta bëri copë-copë. Më t'ia nisi këngës. Hë, më të lumtë!

**(15)258509 NUK**: 1. pjes. a. Përdoret për të mohuar plotësisht kuptimin e shprehur nga një folje. Nuk vij. Nuk shkoi. Nuk dorëzohet. b. bised. Përdoret bashkë me pjesëzën "para" për ta shprehur mohimin në mënyrë të zbutur. Nuk para i pëlqen. c. Përdoret në disa fjali pyetëse, nga të cilat pritet përgjigje pohuese; përdoret për të përforcuar pohimin në një fjali pyetëse a habitore. A nuk të thashë? A nuk e dije ti? ç. Përdoret para një foljeje për të zbutur kërkesën ose urdhrin; as. A nuk vjen edhe ti? Nuk ia merrni këngës edhe ju!

**(16) 257234 DO**: 1. pj. Pjesëz që shërben për të formuar trajtat gramatikore të kohës së ardhme dhe të mënyrës kushtore të foljes. Do të punoj. Do të shkoja. 2. pakuf. krahin. Disa, ca. Do njerëz. Do fjalë. Do ditë. 3. bised. pavet. e DUA. Do thënë. Do bërë. Do shkuar.

**(17) 251181 SË**: E nyjës së përparme **e** gjin. dhan., rrjedh. Ndjenja e **së** bukurës. Drejtoreshës **së** kopshtit

**(18) 209874 EDHE**: 1. ndajf. a. Ende. Jeton (punon) edhe. S'ka ardhur edhe. b. Përdoret përpara mbiemrave dhe ndajfoljeve në shkallën krahasore, me kuptimin "në një shkallë me të lartë, më shumë, më tepër". Edhe më të mëdha. Edhe më i bukur. Edhe më mirë. Edhe më shumë.

**(19) 171435 SI**: 1. ndajf. a. Përdoret në fjali pyetëse të drejta ose të zhdrejta, kur pyesim për mënyrën e veprimit, për gjendjen ose për rrethanat e kryerjes së veprimit ( me kuptimin "në çfarë mënyre, qysh"). Si jeni? Si shkoni? b. Në çfarë mënyre; në një mënyrë çfarëdo; në atë mënyrë. Si të dojë. Si të mundet. Si ta marrësh. c. Përdoret në krye të fjalive pyetëse dhe thirrore për të shprehur habi, qortim etj. ose për të treguar se diçka është e pamundur (me kuptimin "nuk është e mundur, qysh"). Si s'e paskan kuptuar? Si ishin bërë! ç. Përdoret në fillim të fjalive pyetëse retorike, që shprehin pamundësinë e kryerjes së diçkaje ose në fjali mohore, që shprehin domosdoshmërinë e diçkaje. Si t'i lë vetëm? d. Përdoret e shoqëruar me pjesëzën "ja" për të treguar të përgjithësuar mënyrën si është kryer diçka a gjendjen e diçkaje, për të përmbyllur një mendim ose për të shprehur habi, mospëlqim, ironi etj. Ja si punuan ata! Ja si vdesin trimat! Ja si mbrohet e vërteta. dh. Përdoret si fjalë lidhëse në krye të fjalive të varura

të mënyrës (me kuptimin "në ç'mënyrë") e të fjalive kundrinore (me kuptimin "në atë gjendje që "); qysh. E di vetë si t'ia bëj. E la ashtu si e gjeti. 2. lidh. a. Përdoret për të lidhur një fjali të varur krahasore ose mënyrore me fjalinë drejtuese; lidh gjymtyrë fjalie që tregojnë mënyrën si bëhet diçka ose krahasim me diçka (shpesh e bashkëlidhur në fjalinë drejtuese edhe me fjalën ashtu). Erdhi në kohë si vinte çdo ditë. Punonte si punonin më të mirët. b. Përdoret në njësitë frazeologjike që ndërtohen me anë të krahasimit. Si pulë e lagur. Si në shtëpi të vet. Si në (mbi) gjemba. c. Përdoret para një fjale a togfjalëshi që tregon punën, detyrën a rolin që kryen dikush a diçka (me kuptimin "në cilësinë e..."). Punon si shkrirës çeliku (si brigadier, si përgjegjës ndërrese, si drejtor). ç. Përdoret e përsëritur ose në togje lidhëzore për të bashkuar gjymtyrë fjalish ose fjali të një fare (me kuptimin "edhe"). Si njëri, si tjetri. Si nga numri, si nga cilësia. d. Përdoret në krye të një fjalie të varur kohore, që tregon se veprimi i shprehur prej saj ka marrë fund më parë se ai që shprehet nga fjalia kryesore (me kuptimin "pasi, kur"). Si erdhën të gjithë, filloi mbledhja. dh. Përdoret për të lidhur fjali të varura që shprehin marrëdhënie shkakore të shoqëruara me ngjyrim kohor (me kuptimin "meqë, duke qenë se, me qenë se, kur"). Si s'pa njeri, u largua menjëherë. Si nuk gjeti mbështetje, nuk nguli më këmbë. e. Përdoret për të lidhur fjali a gjymtyrë fjalie, që sqarojnë a zbërthejnë kuptimin e një fjalie a gjymtyre tjetër ose në një numërim a renditje. S'ka si të jetë e mundur. ë. Përdoret në krye të një fjalie të ndërmjetme. Si duket, nesër do të jetë kohë e mirë. f. Përdoret në disa ndërtime me përsëritje të foljes, që kanë kuptim lejor a që tregojnë se për folësin njësoj është; sido që. Të jetë si të jetë. Ishte si ishte... g. Sikur. Si të mos i mjaftonin librat që kishte, kërkoi edhe disa të tjerë. 3. pj. a. Përdoret para një fjale a togfjalëshi për t'i dhënë një kuptim përafërsie a më të zbutur. Pak si tepër. E bëri si pa qejf. M'u duk si i mërzitur. b. Përdoret për të përforcuar shprehjen e habisë a të mospëlqimit ose kur përsëritim me habi, me dyshim e me zemërim fjalët e një tjetri; qysh. Si, nuk dashka? Si, paska kundërshtuar? Si, nuk qenka nisur ende! c. bised. Përdoret përpara disa togjeve ndajfoljore që shënojnë një periudhë kohe duke u nisur nga një cak. Si sot një muaj. Si nesër një vit. * Si urdhëro usht. shih tek URDHËROJ ç. **Si e si** me çdo mënyrë, me çdo kusht.

**(20) 167338 U**: 1. Trajtë e shkurtër e përemrave vetor ATA, ATO në rasën dhanore. U dhashë librin. 2. pj. Përdoret përpara foljeve pësore dhe vetvetore për të ndërtuar trajtat e kohës së kryer të thjesht, të mënyrës dëshirore e të përcjellores e paskajores. U nis. U derdh. U lanë. U shpall. U bëftë! Duke u përpjekur. Për t'u shqyrtuar. 3. pasth. a. Përdoret për të shprehur habi, kur ndodhemi përpara një të papriture ose para diçkaje jo të zakonshme; ua. U, sa më gëzove! U, sa mirë! U, nga erdhi ky? b. Përdoret kur kujtohemi papritur për diçka; ah. U, po! U, dale se harrova! U, prit, se do të të jap diçka! c. Përdoret kur shprehim dhembje ose pakënaqësi për diçka të papëlqyeshme; uh. U, sa më dhemb! U, të shkretën! U, ta kisha ditur më parë! U, ç'më gjeti!

**(21) 135448 POR**: lidh. Erdhi, por pak vonë. Liria nuk dhurohet, por fitohet me gjak. fj. u. Duket, por vetëm në njërën anë. Ata nuk e ulën, por përkundrazi e shtuan vrullin në punë.

**(22) 121394 JANË**: 1. Folja JAM në vetën e tretë shumës të kohës së tashme të

mënyrës dëftore. Del me vlerë dhe funksion: jokal. a. Ndodhem diku ose duke bërë diçka, gjendem. Nga (ku) janë e nga (ku) s'janë të gjithë pa përjashtim. b. Kaloj një gjendje, jetoj një gjendje të caktuar; kam një veti, një tipar, një aftësi a diçka tjetër që më vë në një gjendje të caktuar; kam arritur një gjendje të caktuar (edhe në një varg njësish frazeologjike). Janë farefis. Janë bashkëfshatarë (bashkatdhetarë). Janë të një gjaku. Janë shokë (miq) të vjetër. c. vet. veta III. I përket dikujt a diçkaje, është pronë e dikujt a pjesë e diçkaje; lidhet ngushtë me të, i takon. Këto banesa janë të lagjes sonë. ç. E kam prejardhjen, vij, rrjedh. d. Më duhet të bëj diçka, kam për të bërë diçka; kam prirjen për të bërë diçka, kam dëshirë për të, e pranoj a e pëlqej. dh. vet. veta III. Ndodh, ngjan, bëhet; fillon. Nesër janë zgjedhjet. e. vet. veta III. Ka. Janë ca punë që s'i lë dot. * Janë të një çanaku keq. shih te ÇANAK, U.

**(23) 116307 KËTË**: 1. Trajtë e **përemrit dëftor** KY në rasën kallëzore njëjës që përdoret me ose pa parafjalë. a. Tregon njërin prej dy frymorëve ose sendeve (të shënuar nga emra të gjinisë mashkullore), që krahasohen, përqasen a kundërvihen; kund. ai. Në këtë ose në atë rast. Në këtë ose në atë lëmë. Në këtë ose në atë anë. b. Përdoret me një emër për të përcaktuar më mirë kohën që shënohet nga emri, që është përmendur pak më parë ose në çastin kur flasim; kund. ai. Këtë vit. Këtë dimër. Në këtë çast.

**(24) 110473 SHUMË**: 1. pakuf. a. Përdoret për të treguar në mënyrë të pacaktuar një numër të madh qeniesh, sendesh, dukurish etj., një sasi a masë të madhe; kund. pak. Shumë njerëz (gra, fëmijë, fshatarë). Shumë shtëpi (shkolla, libra). Ishin ftuar (erdhën) shumë. Ka parë (njeh) shumë ai. Trimi i mirë me shokë shumë. fj. u. Më mirë pak e saktë, se shumë e për lumë. fj. u. b. Përdoret për të treguar në mënyrë të pacaktuar një numër të madh ose një pjesë të madhe të një tërësie qeniesh, sendesh etj.; kund. pak. Shumë nga mësuesit. Shumë prej tyre. Është lis me shumë degë shih te LIS, I. 2 ndajf. a. Në një shkallë të lartë, fort; në një masë të madhe; kund. pak. Shumë e më shumë gjithnjë e më tepër. Gjithnjë e më shumë. Çdo vit më shumë. Pak a shumë në një farë mase. Ku më pak e ku më shumë. Punon (lexon, mëson, mendon) shumë. b. Më tepër sesa duhet a sesa është e nevojshme, tepër. Ka zier shumë. Ai flet shumë. c. Gjatë, për një kohë të gjatë, mjaft kohë. Ndenji shumë. S'ka shumë që u kthye. ç. Përdoret me pjesëzën "më" kur pohojmë diçka më me forcë, duke e krahasuar ose duke e kundërvënë me diçka tjetër (në kuptimin "kryesisht, në radhë të parë"). Është më shumë yni se juaji. * Aq më shumë veçanërisht, sidomos, aq më tepër; madje. 3. pj. a. Përdoret para një mbiemri a një ndajfoljeje për të formuar shkallën sipërore dhe tregon një shkallë të lartë të cilësisë së një frymori, të një sendi etj. ose të veprimit a të gjendjes. Shumë i gjatë (i mirë, i dashur, i shpejtë, i ri, i aftë, i kënaqur, i fortë). b. Përdoret përpara shkallës krahasore të sipërisë të një mbiemri a të një ndajfoljeje për të treguar dallimin e madh cilësor ndërmjet gjymtyrës së parë e gjymtyrës së dytë të krahasimit; kund. pak. Është shumë më i fortë (më i aftë, më zemërgjerë, më punëtor) se tjetri.

**(25) 110203 KANË**: 1. Veta e tretë e foljes KAM në të tashmen e dëftores. Zakonisht del me trajtën kal.

**(26) 108000 TIJ**: 1. pron. sh. TIJ (e)( me emra të pashquar të TIJ). a. Që i përket atij, pronari i të cilit është ai, që e ka ai për vete. Shtëpia e tij. Libri (lapsi) i tij. b. Që ka të bëjë me atë, që ka lidhje të ngushta gjaku, farefisnie a ndonjë lidhje tjetër me atë. Babai (gjyshi, djali, vëllai, nipi) i tij. Nëna (motra, tezja, kushërira) e tij. c. Të cilit i përket edhe ai, pjesëtar i të cilit është edhe ai, në të cilin bën pjesë edhe ai; që e drejton ai, në krye të të cilit është ai. Qyteti (fshati) i tij. Vendi i tij. ç. Që e ka ai, që është tek ai; që e dallon atë, që i përket atij dhe që e karakterizon atë; që lidhet me atë, që është a që bëhet për atë. Trupi (shtati) i tij. Sytë (flokët) e tij. Zëri i tij. d. Që është përgatitur a është hartuar prej atij, që e ka bërë ose që e bën ai, që del a që krijohet së pari nga ai; që e ushtron ai. Tregimi (romani) i tij. Vepra e tij. Fjalimi i tij. Mendimi i tij. dh. Që i pëlqen më shumë atij, që e do ose që e ka qejf më shumë se të tjerët. Kënga e tij. Gjella e tij. * Erdhi dita e tij shih te DIT/Ë, A. Bufi mburr zogjtë e tij iron. shih te BUF, I.

**(27) 101943 PO**: 1 lidh. a. Përdoret për të lidhur dy fjali të bashkërenditura me marrëdhënie të ndryshme kundërshtore ose dy gjymtyrë të njëjta të një fjalie me marrëdhënie kundërshtore a kufizuese; por. Dukej i vogël, po ishte i rëndë. Lirinë s'jua solla unë, po e gjeta këtu në mes tuaj. b. Përdoret për të lidhur dy fjali ose dy pjesë fjalie, njëra prej të cilave e plotëson a e zhvillon më tej atë që thuhet në tjetrën; por. Ai do të vijë, po pak më vonë. c. Përdoret, zakonisht së bashku me fjalët "megjithatë", "ende", "përkundrazi", për të përforcuar a për të theksuar më shumë kundërvënien; por. Vështirësitë qenë të mëdha, po megjithatë nuk e thyen. ç. Përdoret, zakonisht me një ndajfolje kohe ose me një fjalë tjetër që tregon kohë, për të lidhur dy fjali a dy pjesë të një fjalie, njëra nga të cilat (e dyta) shënon një gjendje ose një kohë të re, jo siç ishte parashikuar, kur kryhet veprimi i së pares; por. Arritëm, po kur gjithçka kishte marrë fund. d. Përdoret së bashku me lidhëzat "edhe", "as" në bashkëvajtje me shprehjet lidhëzore "jo vetëm..., jo vetëm që ..., le që..." për të formuar shprehje lidhëzore bashkërenditëse të shkallëzimit (jo që.., po; jo veç, po; jo vetëm që ..., po edhe; jo vetëm (veç) që ..., po as ...; jo vetëm..., po edhe; le që... po; le që... po as (që); le që...,po edhe). Jo vetëm që e ndërtuan shpejt, po e bënë edhe të bukur. Le që s'e kupton, po as përpiqet më shumë. dh. Përdoret në fillim të një fjalie të pavarur që shpreh një kundërshtim ndaj fjalisë së mëparshme; por. Po vetë e kërkoi. Po unë s'i thashë gjë. Po asnjë s'u ngrit. Po as që kanë për ta pritur. e. Përdoret në fillim të një fjalie të varur kushtore, që tregon kushtin për realizimin e veprimit të shprehur nga fjalia drejtuese; në qoftë se. Po të kem kohë, do të vij. Po të pëlqeu, mbaje. Po e mbarove librin, sille. Po s'punove, s'fiton. Po s'luajte këmbët, s'luan (as) dhëmbët. fj. u. ë. Përdoret në disa shprehje lidhëzore me kuptim kushtor (po qe se; po qe që; po të jetë se; po të jetë që). Po qe se e gjen, i thuaj se e kërkoj. f. Përdoret në fillim të një fjalie me kuptime të ndryshme e me ngjyrime dëshire, urdhri, pyetjeje, habie, pakënaqësie etj. Eh, po të vinte! Po çelësin që e harrova! * Po deshe të lutem, në mundsh. 2. pj. a. Përdoret me vlerën e një fjalie, kur pranojmë a kur miratojmë diçka, kur pajtohemi me atë që thuhet etj.; kund. jo. - Do të shkosh? -! Po. -E kuptove? - Po. Disa po, disa jo. b. Përdoret kur përforcojmë diçka që është thënë më parë, me kuptimin "patjetër, sigurisht, s'ka dyshim, vërtet"; kund. jo. Po, do të vijë. Po, do ta marr atë. Po, e mirë është. c. Përdoret kur tregojmë diçka, kur përfundojmë

një bisedë a përmbyllim një mendim, me kuptimin "kështu, pra, është e vërtetë". Po ja, kështu ndodhi. Po, i tillë ishte ai. Po, ç'do gjë kapërcehet. ç. Përdoret kur gjatë të folurit kujtojmë papritur atë që është thënë më parë ose kur na kujtohet diçka tjetër. Po, m'u kujtua. Po vërtet, ishin dy. Po, ashtu ishte. d. Përdoret zakonisht në krye të fjalisë për t'i tërhequr vëmendjen bashkëbiseduesit që ai të ndalet e të mendojë më mirë për diçka. Po, ta thashë që ta shohësh edhe njëherë. Po, për të mirën tënde e kam. dh. Përdoret, edhe e shoqëruar me pasthirrmë, për të shprehur habi, mosbesim, mospërfillje, qesëndi, përçmim, pakënaqësi etj. Po more, e ditke ti! Po moj, vërtet thua?! e. Përdoret në fjalitë pyetëse kur duam të përforcojmë e të mbështetim pyetjen. Po si je? Po ç'të bëjmë sipas teje? ë. bised. Përdoret në fund të një fjalie pyetëse me ngjyrim dyshimi për të përsëritur pyetjen ose për të nxjerrë atë që kërkohet nëpërmjet përgjigjes së bashkëbiseduesit, me kuptimin "apo jo?". Ti do të vish, po? Do ta lexosh librin, po? f. Përdoret për të theksuar se është fjala për të njëjtin njeri, send etj.; pikërisht; krejt; gjithashtu. Po ai njeri. Po ajo gjë. g. Përdoret përpara foljeve në kohën e tashme dhe në të pakryerën e mënyrës dëftore, nganjëherë edhe të mënyrës habitore, kur shprehim veprime që zgjatin, që janë duke u shtjelluar në çastin e ligjërimit ose në të njëjtin çast me një veprim tjetër. Po shkruaj. Po bie shi. Po perëndonte dielli.

**(28) 101260 T´**: Shënim: Është shënuar në mënyrë elektronike si element i veçantë gjuhësore në ato raste kur kjo fjalëz ndahet me apostrof. Kjo fjalëz mund t´i ketë dy funksione: 1. Si **trajtë e shkurtër e përemrit vetor** të vetës së dytë njëjës TI në rasën dhanore e kallëzore, si p. sh. Të t´i dërgoj librat? dhe mund të zbërthehet në: t´ që është në fakt: të ( kujt? Ty, të) + i që në fakt janë ATA /librat/ (ata, i , pra librat) në rasën kallëzore; Dhe 2. si pjesëzës e lidhores në ato raste kur bashkohet me trajtën e shkurtër të përemrit ata/ ato/ i në kallëzore shumës, si p. sh. T´i dërgoj librat? T´ia dërgoj librin (librat). T´ju dërgoj një libër (libra)? T´jua dërgoj librin (librat)? T´u dërgoj një libër (libra) ? T´ua dërgoj librin (librat) ?

**(29) 99177 AI**: 1. përem. a. vetor. Tregon një frymor a një send (të shënuar nga një emër i gjinisë mashkullore), për të cilin bëhet fjalë, por që nuk është i pranishëm; zëvendëson një emër të gjinisë mashkullore (në numrin njëjës), që është përmendur pak më parë ose që do të përmendet më pas. Ai dhe ajo. Ai vetë pikërisht ai.. 2. dëft. Tregon një frymor a një send (të shënuar nga një emër i gjinisë mashkullore), që ndodhet më larg folësit se një frymor a një send tjetër i njëjtë; zëvendëson një emër të gjinisë mashkullore në numrin njëjës, që është përmendur më parë se një tjetër; kund. ky. Ai atje. Ja ai. Po (gjithë) ai i njëjti njeri. Ai djalë (libër). a. Tregon njërin prej dy frymorëve ose sendeve (të shënuar nga emra të gjinisë mashkullore), që krahasohen, përqasen a kundërvihen; kund. ky. Nga ky ose nga ai kënd vështrimi. b. Përdoret para një fjalie të varur, e cila përcakton frymorin a sendin që tregon përemri (të shënuar nga një emër i gjinisë mashkullore), ose para një fjalie kryefjalore, e cila përcakton frymorin a sendin, që zëvendëson përemri (me kuptimin "kushdo", "kush"). Ai që bie për atdheun mbetet i paharruar. Ai që s'ka kokë, ka këmbë. fj. u. c. bised. Përdoret para një emri të gjinisë mashkullore në numrin njëjës për të përforcuar një tipar a një vlerësim ose për të shprehur mospërfillje a përçmim. Ai farë djali. Gjithë ai popull..

**(30)98470 TA**: 1. **Trajtë e shkurtër e shkrirë e përemrit vetor**, e formuar nga bashkimi i trajtës së shkurtër të vetës së dytë në rasën dhanore të numrit njëjës (të) me trajtën e shkurtër të vetës së tretë në rasën kallëzore të numrit njëjës (e). **Ta** dhashë fjalën. **Ta** thashë një herë. 2. Shkrirja **e pjesëzës** (të) të mënyrës lidhore të foljeve me trajtën e shkurtër të përemrit vetor të rasës kallëzore të numrit njëjës (e). Ta gjejë menjëherë! Ta kthejë mbrapsht! Ta marrë domosdo! 3. përem. Ata (kur përdoret pas parafjalëve). Fola me ta. Shkoi me ta. Kujdeset për ta

**(31) 97190 DUKE**: pj. Pjesëz që vihet përpara pjesores për të formuar përcjelloren e foljeve. Shkonte **duke kënduar**.

**(32) 87792 MUND**:1. **Nga folja MUNDEM në vetën e tretë njëjës**.jokal. Përdoret si folje gjysmëndihmëse me vlerë modale, zakonisht në trajtën e vetës së tretë të numrit njëjës, për ta paraqitur si të mundshme a si të lejueshme atë që shpreh folja ose fjalia e mëpasme; mundem. Mund të hajë (të pijë) vetë. S'mund ta bëj (ta them, ta tregoj). S'mund të duronte (të priste) më. S'mund të lejohet (të pranohet). Mund të niset nesër a pasnesër.Mund të ketë ardhur. Mund të jetë kështu. Por nganjëherë edhe si emër: MUND m.

**(33)79786 ISHTE**: Veta e tretë e foljes këpujore JAM, në kohën e pakryer të dëftores: JAM jokal. a. Kaloj një gjendje, jetoj një gjendje të caktuar; kam një veti, një tipar, një aftësi a diçka tjetër që më vë në një gjendje të caktuar; kam arritur një gjendje të caktuar (edhe në një varg njësish frazeologjike). Ishte i krimbur me para. Ishte në teh (në presë) të briskut (të shpatës, të thikës). b. E kam prejardhjen, vij, rrjedh.Ishte nga ata të malit. Ishte nga një shtresë e varfër. c. Më duhet të bëj diçka, kam për të bërë diçka; kam prirjen për të bërë diçka, kam dëshirë për të, e pranoj a e pëlqej. ç. vet. veta III. Duhet, do (me një folje në paskajore). Ishte për t'u bërë do të bëhej patjetër. d. Përdoret me folje në përcjellore dhe së bashku me të jep gjendjen ose vijimin e një veprimi. Është duke punuar po punon. Isha duke mësuar po mësoja.

**(34)78251 TYRE**: pron. gjin., dhan., rrjedh. TYRE (të), sh. TYRE (e), (me emra të pashquar: të TYRE). a. Që u përket atyre, pronari i së cilës janë ata, që e kanë ata. Shtëpia (dhoma) e tyre. Kopshti i tyre. b. Që ka të bëjë me ata, që ka lidhje të ngushta, lidhje gjaku, lidhje farefisnie a ndonjë lidhje tjetër me ata. Nëna (motra, vajza, gjyshja) e tyre, babai (vëllai, djali) i tyre. c. Të cilit i përkasin edhe ata pjesëtarë e anëtarë të të cilit janë edhe ata, në të cilën bëjnë pjesë edhe ata; që i përket vendit të atyre; që e drejtojnë ata, në krye të të cilit janë ata. Fabrika (shkolla, klasa, lagjja) e tyre. ç. Që është përgatitur a është hartuar nga ata, që e kanë bërë ose e bëjnë ata, që del a krijohet së pari nga ata; që merret a që prodhohet në vendin e atyre; që e ushtrojnë ata. Vepra (ideja) e tyre. Puna e tyre. Detyra e tyre. d. Që e kanë ata, që është tek ata, që u përket atyre, që i karakterizon ata; që lidhet me ta, që është a që bëhet për ata. Sjellja (aftësia) e tyre. Bindjet e tyre. Mendimi (qëllimi) i tyre. dh. Që e pëlqejnë më shumë ata, që e duan më shumë se të tjerët. Kënga e tyre. Sporti i tyre më i dashur.

**(35) 76479 KJO**: a. Tregon një frymor a një send (të shënuar nga një emër i gjinisë femërore), që ndodhet më afër folësit se një frymor a një send tjetër i njëjtë; zëvendëson një emër të gjinisë femërore (në numrin njëjës), që përmendet në çastin kur flasim ose që është përmendur pak më parë; Kjo këtu. Kjo vajzë. Kjo punë. b. Tregon njërin prej dy frymorëve ose sendeve (të shënuar nga emra të gjinisë femërore), që krahasohen, përqasen a kundërvihen; Nga kjo ose nga ajo anë. As kjo as ajo.Kjo po, ajo jo. c. Përdoret për të treguar në mënyrë të përgjithësuar një mendim, një gjendje a rrethanë që përmendet në çastin kur flasim; përdoret për të treguar ose për të zëvendësuar një frymor, një send etj., me një cilësi a tipar të caktuar, që është përmendur pak më parë ose për të cilin po flitet. Ç'është kjo me ty? Kjo vjen nga që... ç. libr. Përdoret në vend të një emri të gjinisë femërore në numrin njëjës për të mos u përsëritur emri. d. zyrt. Përdoret përpara emrit të një organi ose të institucionit që dërgon një shkresë, një urdhër etj. Kjo Ministri. Kjo drejtori. * Kjo është ç'është shih te JAM.

**(36) 67154 DUHET**: Veta e tretë njëjës e foljes gjysmëndihmëse modale duhem: DUHEM. a. kryes. veta III. Është i nevojshëm, nevojitet; kërkohet; hyn në punë për diçka, shërben, vlen. Duhet punë (qetësi, kujdes). Duhet shi (pleh, ajër). Duhet një njeri i aftë. b. pavet. Përdoret si folje gjysmëndihmëse me vlerë modale përpara një foljeje në lidhore a përpara pjesores për ta paraqitur si të detyrueshme, si të nevojshme, si të domosdoshme atë që shpreh folja. Duhet mbaruar shpejt. Duhet thënë se... Duhet ta bëjmë patjetër. c. pavet. Përdoret si folje gjysmëndihmëse me vlerë modale përpara një foljeje në lidhore a përpara pjesores, me kuptimin "ka shumë mundësi, ka shumë të ngjarë, mundet". Duhet të jetë shkruar para shumë kohësh. * Aq (kaq) sa duhet në masën a në shkallën e duhur, pa teprime e zvogëlime, aq sa është e nevojshme a sa kërkohet.

**(37) 66034 VETËM**: 1. mb. a. Që është vetëm një, që s'ka tjetër si ai a si ajo (për fëmijë, vëlla, ose motër); që s'ka tjetër të tillë. Djalë i vetëm. Vajza (bija) e vetme. Motra e vetme. b. Që ka mbetur vetëm, që s'ka njerëz të afërm a farefis; që s'ka familje; që s'ka krahë të tjerë punues e ndonjë që ta ndihmojë. Ishte i vetëm. c. Që është i veçuar nga të tjerët, që nuk rri bashkë me të tjerët, që ndahet veçan; që është pa shokë a pa shoqërues; që nuk ka ndonjë tjetër aty pranë. Udhëtar i vetëm. ç. Që është një i tërë dhe i pandarë; i bashkuar. Si një trup i vetëm. d. Që është i njëllojtë për të gjithë, i përbashkët; i njësuar. Kanë një qëllim të vetëm. dh. Gjithnjë i njëjtë, i pandryshuar. Rrinte në një vend të vetëm. 2. ndajf. a. Pa familje, pa të afërm a farefis; duke mos pasur njeri, pa krahë të tjerë pune, pa pasur njeri që ta ndihmojë e ta përkrahë. I vdiqën të gjithë ka mbetur vetëm. b. Veçan a ndaras nga të tjerët: jo bashkë me të tjerët; pa shokë a shoqërues, pa asnjë njeri aty pranë; pa ndihmën e të tjerëve. Vetëm fillikat (fill). Vetëm për vetëm krejt vetëm. 3. pj. a. Përdoret për të veçuar një fjalë, një togfjalësh a një fjali ose për të kufizuar kuptimin e tyre. Vetëm ai e di. Vetëm ti mund të më ndihmosh. b. Përdoret në fjalitë dëshirore e urdhërore për të theksuar ose për të përforcuar më shumë dëshirën, miratimin a urdhrin e shprehur veç. Vetëm të ishte nisur! Vetëm në mos ardhtë! Vetëm shko, mos prit! 4. lidh. Po, mirëpo, megjithatë, veç. Filmi ishte i bukur, vetëm ca

i shkurtër. * Vetëm se... veçse, por. Jo vetëm (që)....por edhe.. . përdoret për të lidhur dy fjali a dy gjymtyrë të njëjta të fjalisë, prej të cilave e dyta theksohet më shumë se e para ose shpreh kundërshtim ndaj asaj që përmbahet në të parën. Jo vetëm që...,porse... jo vetëm..., por edhe...Vetëm e vetëm përdoret për të përforcuar shprehjen e një kufizimi.

**(38) 65438 KUR**: 1. ndajf. a. Në ç'kohë, në cilin çast (përdoret në fillim të fjalive pyetëse të drejta ose retorike, nganjëherë e shoqëruar edhe me parafjalë). Kur iku? Kur të tha? Kur e pe? b. Në çfarë kohe (dite, muaji etj.), në cilin çast (përdoret në fjali pyetëse të zhdrejta, nganjëherë e shoqëruar edhe me lidhëzën se). E di që ka ndodhur, por nuk e di kur. Na thuaj, kur do të vijë ai. Le të vijë kur të dojë. E kam dëgjuar, nuk më kujtohet se kur. S'na the se kur ka ndodhur kjo. S'ka rëndësi se kur. Ja se kur është koha më e përshtatshme. 2. Përdoret e përsëritur në kuptimin lidhëzor "herë ... herë, njëherë ... njëherë". Kur mirë e kur keq. Vinin kur njëri, kur tjetri. Sillnin kur raki e kur verë. Shkonte kur andej e kur këtej. 3. lidh. a. Përdoret përpara një fjalie të varur kohore për të treguar se veprimi i fjalisë kryesore është tërësisht a pjesërisht i njëkohshëm me atë të fjalisë së varur ose vjen pas veprimit të fjalisë së varur, me kuptimin "në kohën që ..., në atë çast që ...; në të njëjtën kohë që...". Kur hahen qentë, i ha ujku dhentë. fj. u. b. Përdoret në fillim të fjalisë kohore që kundërvihet me fjalinë kryesore nga përmbajtja, me kuptimin "sa herë që ..., çdo herë që ... ". Kur një kovë ngjitet lart, tjetra zbret poshtë. Kur njëri thoshte po, tjetri thoshte jo. c. Përdoret për të lidhur një fjali kryesore me një fjali tjetër të varur, e cila tregon një veprim që kryhet pa përfunduar një tjetër ose para se të kryhet veprimi që ka ndër mend vepruesi, një veprim që ndërpret papritur një veprim tjetër etj. S'kishte bërë as dhjetë hapa, kur e thirrën të kthehej. ç. Përdoret për të lidhur fjalitë e varura që shprehin marrëdhënie kohore të shoqëruara me ngjyrime kushti, shkaku, qëllimi a rezultati. I erdhi keq, kur e pa në atë ditë. Kur s'ke shok, pyet shkopin. fj. u. ç d. përd. pj. bised. Përdoret në fjalitë thirrmore, kur shprehin një ndjenjë të fortë, habi etj. Kur u bë dhe ai! * Kur e kur a) herë pas here, kohë pas kohe; shpeshherë; b) shumë kohë më parë. Që kur... (qysh kur...) lidh. përdoret përpara fjalive të varura kohore për të treguar zakonisht pikënisjen e një veprimi a të një gjendjeje; që ditën që, qëkurse. Kur e tek shumë rrallë, rrallë e tek.

**(41)64904 PAS**: 1.ndajf. Prapa. Mbeti pas. E la pas. U kthye pas. 2. parafj. Përdoret me një emër a përemër në rasën rrjedhore që shënon: a. Njeriun, sendin etj., në anën e prapme të të cilit ndodhet dikush ose gjendet a bëhet diçka, prapa; kund. përpara. Pas shtëpisë. Pas meje. b. Njeriun, sendin etj. në drejtim me të cilin lëviz dikush a diçka nga prapa, ose të cilin e ndjek dikush a e shoqëron dikush duke ecur prapa tij. Ecte (vraponte) pas tij. I shkonte pas gjurmëve. c. Kohën, ngjarjen, datën etj. që shtrihet si periudhë më përpara se diçka tjetër ose që paraprin diçka të mëvonshme. Pas dreke. Pas mbledhjes. ç. Kohën që vijon duke u nisur nga e tanishmja. Do të vijë pas një jave. Do të mbarojë pas një viti. d. Njeriun, me të cilin është i lidhur a për të cilin bën shumë dikush; punën a diçka tjetër që e do shumë dikush. dh. Diçka, sipas së cilës bëhet një punë a një veprim; sipas. Pas këshillës së tij. e. bised. Dikë, me anën e të cilit dërgohet diçka a bëhet një punë; nëpërmjet, me. I çova fjalë pas së shoqes. ë. Një kohë që vijon me ndërprerje, një veprim i cili përsëritet tepër a e kalon masën. Kohë pas kohe. Herë

pas here. * Flet (vepron) pas (prapa) krahëve shih te KRAH, U 3.

**(40)61232 NE**: 1. vetor. (NEVE, tr. e shkurt. NA; NE, tr. e shkurt. NA; NESH). a. Përdoret nga ai që flet, duke përfshirë veten së bashku me një tjetër ose me njerëzit e tjerë të grupit ku bën pjesë. Ne mësojmë (punojmë). Varet nga ne (prej nesh). Punon me ne. Banon te ne. b. Përdoret i ndjekur nga një emër për të dalluar folësin së bashku në gjë grup njerëzish që janë nga i njëjti vend ose që kanë prejardhje të përbashkët, moshë të afërt, pikëpamje, interesa etj. të njëjta. Ne shqiptarët. Ne të rinjtë. c. zyrt. Përdoret për të treguar përfaqësuesit e një organi drejtues të një institucioni. Ne, si këshill popullor (si komitet ekzekutiv...). ç. Përdoret në vend të përemrit unë, në shenjë thjeshtësie, nga autori i një vepre ose për ta bërë pjesëmarrës në mendim e në parashtrim dëgjuesin e lexuesin. Ne kemi thënë.

**(41)60990 PREJ**: 1. parafj. Përdoret me një emër në rasën rrjedhore për të treguar: a. Vendin nga vjen, nga nis lëvizjen dikush a diçka; burimin nga del diçka; nga. Erdhën prej fshatit. Buron prej malit. Del prej toke. b. Vendin ose sendin nga i cili përcaktohet një largësi; nga. Prej Tirane në Peshkopi. Prej shtëpie e deri këtu. c. Sendin a vendin, nga sipërfaqja a brendësia e të cilit merret, largohet a hiqet diçka; nga. E nxori prej xhepi. ç. Një tërësi, nga e cila veçohet një pjesë; nga. Disa prej nesh do të nisen qysh tani. d. Njeriun, kafshën a sendin nga kërkohet ose merret diçka, shkëputet ose largohet dikush etj.; nga. E kërkon prej teje. dh. Punën, veprimtarinë, detyrën etj. që e vë dikush ose nga e cila largohet; nga. U largua prej pune. e. Gjendjen nga e cila dalim a shpëtojmë; diçka së cilës i shmangemi, i shpëtojmë etj.; nga. U zgjuan prej gjumit. Nuk heq dorë prej luftës. ë. Zanafillën ose prejardhjen e dikujt a të diçkaje; mjedisin, rrethin, grupin etj., të cilit i përket dikush a diçka; nga. Prej një familjeje punëtore. f. Lëndën nga e cila është bërë diçka. Shtëpi prej guri (prej tullash, prej druri). g. Vendin a pjesën nga e kapim dikë ose diçka; për. E kapi prej dore. gj. Tiparin e dikujt a të diçkaje; atë që ka një tipar të dallueshëm e të përhershëm; cilësinë që dallon dikë a diçka nga një tjetër, atë që është karakteristik për dikë a për diçka dhe e kufizon nga të tjerët. Mendim prej revolucionari. Pamje prej luftëtari. h. Kohën kur nis një veprim, fillimin e një periudhe kohe të caktuar; sasi kohe. Prej kohësh (prej shumë kohësh). i. Një periudhë të caktuar kohe (së bashku me një emër tjetër me parafjalët në, deri në); nga. Prej mëngjesit deri në mbrëmje. Prej orës katër deri në shtatë. Prej fillimit deri në mbarim. j. Shkakun a arsyen e diçkaje; shkaktarin e diçkaje; nga. E bëri prej frikës (prej dëshpërimit). k. Sendin a gjedhen, sipas të cilit a sipas së cilës veprohet ose bëhet diçka; nga. Frymëzohemi prej heroizmit të dëshmorëve. l. Njeriun me të cilin përcaktohet një lidhje afrie a gjaku, vijën a anën e lidhjes; nga. Kushëri prej nënës (prej babait). ll. Sasinë e diçkaje sipas një mase të caktuar. Ngastër prej dhjetë hektarësh. m. Njeriun veprues ose sendin veprues; nga. Ushtonte pylli prej erës. n. Vend, marrëdhënie në hapësirë ose sasi (në disa togje me ndajfolje); nga. Prej afër. Prej poshtë. 2. lidh. Përdoret, zakonisht në togjet "prej ku", "prej nga", për të lidhur një fjali të varur përcaktore me fjalinë drejtuese. Qëndruam në një kodër të lartë, prej ku shihej fusha e gjerë.

**(42)59345 PARË**:1. **Si pjesore e foljes së parregullt** SHIKOJ me të cilën for-

mohem kohët analitike të foljeve, si: kam parë; kisha parë, pata parë, do të kem parë etj, si dhe trajtat e pandryshueshme: për të parë, me të parë, duke parë etj.: E kam parë në film. Iku pa e parë. Kishte një vit pa e parë djalin. Duhet parë ndryshe kjo punë. Duke parë e duke bërë 2. mb. a. num. rresht. Që i përgjigjet numrit një në një varg njerëzish a sendesh, në një radhë a renditje në një klasifikim etj.; që është në krye të një radhe frymorësh, sendesh e dukurish të një lloji, që nuk ka tjetër para vetes; kund. i fundit. Radha e parë. Shtëpia (dera) e parë. Faqja e parë e librit. b. Që vjen në krye, që del më parë nga të tjerët, që shfaqet në fillim; që i takon periudhës fillestare, i kreut, i fillimit; i hershëm. Lulet e para. Domatet e para. Dallëndyshet e para. c. Që është më i rëndësishmi, që qëndron në krye të të tjerëve, që zë vendin kryesor; që është më i domosdoshmi, themelor. Sekretari i parë i Komitetit të Partisë. Kujdesi i parë... Kërkesa e parë. Qëllimi i parë... ç. Që është i cilësisë më të mirë ose më i mirë se çdo tjetër në llojin e vet; shumë i mirë. Raki e cilësisë së parë. Hotel i kategorisë së parë. d. muz. Që luan pjesën kryesore, që është kryesori në ekzekutimin e një vepre muzikore. Violina e parë. Zëri i parë. dh. Që ka lidhje gjaku me një tjetër nga xhaxhai a halla ose nga daja a tezja, që nga lidhjet e afrisë vjen menjëherë pas vëllait ose pas motrës. Kushërinj të parë. e. Që është në gjendje fillestare, që nuk është përpunuar, ndryshuar etj.; që është si në fillim, ashtu si duket, pa hyrë në thellësi, i sipërfaqshëm; që nuk ka marrë trajtën përfundimtare a të plotë, paraprak. Lënda e parë. Përshtypja e parë. Skica e parë e një ideje. Në shikimin (në vështrimin, në pamjen) e parë. ë. Fillestar e i thjeshtë, elementar. Njohuritë e para. f. Që i përket një kohe shumë të vjetër, shumë i lashtë; që i përket një të kaluare të largët. Në kohët e para. g. I mëparshëm. Nuk e ka më zellin (vullnetin) e parë. S'është më lojtari i parë. gj. Që ka moshë më të madhe se një tjetër, më i moshuar, më i rritur. Është më i parë se unë. h. Që është më i afërt nga koha, që do të vijë pas pak kohe. Me rastin e parë. i. Përd. em. sipas kuptimeve të mbiemrit. Doli i pari. * Me fjalën e parë shih te FJAL/Ë, A. I orës së parë (i orëve të para) shih tek OR/Ë, A I. Në radhë të parë para së gjithash, së pari, në vendin kryesor. 3. ndajf. a. Përpara; në një kohë para së tanishmes (zakonisht me pjesëzën "më"). Më parë shumë kohë përpara, më përpara, dikur. Sa më parë sa më shpejt që të jetë e mundur; * Më parë e më dalë para së gjithash, pikësëpari. Një orë (çast, sahat) e më parë shih tek OR/Ë, A 1.

**(43)59251 TE**: 1. ndajf. a. Përdoret për të lidhur dy fjali midis tyre si fjalë lidhëse ose si ndajfolje lidhore me vlerën e një përemri lidhor me parafjalë. Kujto vendin te ke lerë! b. Ku. Ja tek është! Ja tek e ke! Ja tek po vjen. c. Si, qysh. Si e tek është? Si të bëjmë e tek të bëjmë. 2. parafj. a. Përdoret me një emër të rasës emërore, dhe së bashku me të shënon vendin a sendin ku a pranë të cilit ndodhet dikush a diçka ose kryhet një veprim. Te shtëpia. Te fshati me të dalë. Tek ana e lumit (e rrugës). b. Përdoret me një emër të rasës emërore dhe së bashku me të shënon vendin ose njeriun, drejt të cilit lëviz dikush a diçka. Shkoi tek i ati (tek e ëma, tek i biri, te shokët). c. Përdoret në bashkëvajtje me parafjalën nga dhe me emra e përemra për të treguar se veprimi, gjendja a diçka tjetër kalon ose shtrihet nga një kohë në një tjetër, nga një vend në një tjetër, nga një njeri në një tjetër etj. Nga njëri tek tjetri. Nga ai tek unë. 3.lidh. a. Kur. Tek po punonte. Tek po ecte. b. Ku. Atje tek je ti, jam edhe unë. Tek buron uji i kulluar.. * Tek e fundit shih te FUNDIT (i,e).

**(44)58108 DY**: num. them. a. Numri që vjen menjëherë pas njëshit dhe që shënon një sasi të barabartë me një edhe një. Dy shokë (shoqe). Dy herë. Dy orë. b. përmb. (të), JA (të). Dy së bashku a menjëherë. Erdhën të dy shokët (të dyja shoqet). Ia dhashë të dy librat. c. Përd. em. sipas kuptimit të numërorit themelor. U nisën të dy. 4. përd. num. rresht. I dytë. Dhoma (salla) dy. Kabina dy. Shkalla dy. * Me të dy (me të dyja) duart shih te DOR/Ë, A. Me dy fytyra (me dy faqe) shih te FYTYR/Ë, A.

**(45)56271 KISHTE**:1. kal. Nga folja KAM në vetën e tretë njëjës të kohës së pakryer të dëftores. a.Zotëroj diçka; jam pronar i diçkaje; është imi, më përket mua; është në familjen time, bashkëjeton me mua ose është në lidhje të ngushta me mua. Kishte një kopsht të vogël. Kishte çifligje (fabrika). b. Jam a bie në një gjendje të caktuar lidhur me një punë ose me një çështje; gjendem, ndodhem (në një gjendje të caktuar ose në një vend të caktuar). E kishte të vështirë? c. vet. veta III. Është me përmasa të caktuara, është në një madhësi a sasi të caktuar; është me një ose me disa njësi a pjesë, përmban një gjë a disa gjëra; përbëhet. Zinxhiri kishte dhjetë hallka. Pallati kishte pesë kate. c. pavet. Ndodhet, gjendet; është. Në dhomë kishte shumë njerëz. ç. E quaj, e vlerësoj, e çmoj. E kishte si perëndi. d. Përdoret si folje ndihmëse për të ndërtuar kohët e përbëra të foljeve veprore dhe të foljes jam. Kishte qenë.

**(46)53827 ATA**: 1. përem. a. vetor. Tregon frymorë a sende (të shënuar nga emra të gjinisë mashkullore), që zihen në gojë, por që nuk janë aty; zëvendëson një emër të gjinisë mashkullore (në numrin shumës), që është përmendur pak më parë ose që do të përmendet më pas. Ata vetë pikërisht ata. b. përd. em. Pala që ndryshon nga botëkuptimi dhe nga mënyra e jetesës prej nesh; pala që ka qëllime e synime të kundërta o të ndryshme prej nesh; të tjerët, kundërshtarët; kund. ne. Te ne dhe tek ata. c. dëft. Tregon frymorë a sende (të shënuar nga emra të gjinisë mashkullore), që ndodhen me larg folësit se frymorët a sendet e tjera të atij lloji; zëvendëson një emër të gjinisë mashkullore (në numrin shumës), që është përmendur më parë se një tjetër; kund. këta. Ata atje. Ja ata. Ata shokë. Ata drurë. ç. dëft. Përdoret me një emër të gjinisë mashkullore (në numrin shumës) për të treguar pjesën e kohës, që shënohet nga emri ose që është përmendur më parë. Ata muaj. Ata shekuj. d. dëft. Përdoret para një fjalie të varur, e cila përcakton frymorët a sendet që tregon përemri (të shënuar nga emra të gjinisë mashkullore në numrin shumës), ose para një fjalie kryefjalore, e cila përcakton frymorët a sendet, që zëvendëson përemri, pavarësisht nga gjinia, me kuptimin "kushdo"; përdoret për të treguar ose për të zëvendësuar frymorët a sendet që përmenden më parë me një cilësi a tipar të caktuar. Një nga ata pleqtë patriotë. Ata të malit (të fushës). Atyre që ndjekin shkollat. dh. dëft. libr. Përdoret në vend të një emri të gjinisë mashkullore (në numrin shumës) për të mos u përsëritur emri. Punonjësit e ndërmarrjeve dhe ata të kooperativave. 2. dëft. Tregon një send (të shënuar nga një emër i gjinisë asnjanëse), që ndodhet më larg folësit se një send tjetër i njëjtë; kund. këta. Ata lesh (gjalpë, mish). Ata ujë. a. dëft. shih ASO 2. * Ç'qe ata? vjet. si ndodhi? si rastisi? si qe puna?

**(47)52895 KU**: 1. ndajf. a. Përdoret vetëm ose e shoqëruar me parafjalët nga, prej,

për a me pjesëzat deri, që për të pyetur për vendin, në të cilin ndodhet ose tek i cili drejtohet dikush a diçka, për vendin nga nisemi, për cakun e shtrirjes së një veprimi etj. Ku shkon? Ku je? Ku jemi këtu? Për ku je nisur? b. Përdoret si ndajfolje lidhëse në periudhat me fjali të varura përcaktore. Shkuan në vendin ku ra Qemal Stafa. c. Përdoret si ndajfolje përemërore, e shoqëruar me parafjalët nga, për, në periudhat me fjali të varura përcaktore. Po rrinim në një kodër nga ku dukej qyteti. 2. lidh. a. Përdoret për të lidhur një fjali të varur vendore me një fjali tjetër. Do të vijmë ku të shkosh ti. b. Lidh në togfjalësha trajtat e një foljeje që përsëritet për të treguar një lëvizje në një drejtim të papërcaktuar a diçka së cilës nuk i dihet përfundimi. Të dalë ku të dalë. Shkonte ku shkonte dhe prapë kthehej në shtëpi. 3. pj. 1. Përdoret në pyetje retorike, kur shprehim mohim a pohim të përforcuar. Ku s'kemi qenë a. Përdoret e përsëritur për të treguar shkallën më të lartë të dallimit ndërmjet dy sendeve a frymoreve, ndërmjet vetive a cilësive të tyre etj. Ku e ku më i gjatë. Ku e ku më i mirë. b. Përdoret kur shprehim zemërim, mospranim, mohim etj. E ku ia di unë? Ku i besohet atij? * Ku ishin e ku s'ishin a) kudo që ishin, kudo; b) të gjithë pa përjashtim, i madh e i vogël.

**(48)51011 SIPAS**: 1. parafj. Përdoret me një emër a përemër në rasën rrjedhore për të treguar së bashku me të: a. Dukurinë, në përputhje me të cilën ose në bazë të së cilës bëhet një veprim ose paraqitet një gjendje; në pajtim me diçka. Sipas planit. Sipas ligjit (rregullave). Sipas parashikimit. Sipas marrëveshjes. Sipas këshillave të dikujt. b. Burimin nga vjen një lajm a një njoftim. Sipas gazetave. Sipas agjencisë së lajmeve. c. Sendin a dukurinë, që shërben si bazë për përpjesëtimin e një veprimi. Sipas trupit. Sipas madhësisë (lartësisë). Sipas mundësisë. ç. Dukurinë, në varësi nga e cila bëhet diçka. Sipas rastit (rrethanave). Sipas gjendjes. d. Bartësin e një mendimi a pikëpamjeje. Sipas meje (teje, nesh...). Sipas mendimit tonë.

**(49)50902 GJATË**: 1.ndajf. a. Duke shkuar në rrugën më të gjatë për të arritur diku, nga është rruga më e gjatë, andej nga del më larg; kund. shkurt. I ra (i doli) gjatë. Andej del më gjatë. b. Për shumë kohë, për një kohë të gjatë; kund. pak. Ndenji gjatë. Mendoi gjatë. Vazhdon gjatë. c. Duke i dhënë me hollësi gjërat, duke e shtjelluar me shumë fjalë; hollësisht; kund. shkurt. Shkruan gjatë. E shtjelloi gjatë. Jo gjatë shkurt. ç. Më shumë, më tepër; më tej (në shkallën krahasore, zakonisht me mohim). Nuk ndenji (nuk foli) më gjatë. 2. parafj. a. Përdoret me një emër në rasën rrjedhore për të treguar drejtimin e lëvizjes së diçkaje në gjatësi pranë një vendi; buzë, anës. Gjatë rrugës. Gjatë lumit. Gjatë bregut. b. Përdoret me një emër në rasën rrjedhore për të treguar kohën, brenda caqeve të së cilës kryhet një veprim; në kohën e... Gjatë drekës. Gjatë verës (dimrit). Gjatë vitit. * Gjatë e gjerë (gjerë e gjatë) shih te GJERË. Sa gjatë gjerë (sa gjerë gjatë) në të gjithë gjatësinë e gjerësinë; plotësisht i shtrirë. 2. mb. a. Që ka shtrirje të madhe në hapësirë në njërën nga përmasat (në gjatësi), që zgjatet shumë nga njëri skaj në tjetrin; që ka gjatësi më të madhe nga sa duhet a nga sa është e zakonshme ose në krahasim me një tjetër; kund. i shkurtër. Shkop i gjatë. Degë të gjata. Fije e gjatë. b. Që zgjatet, që shtrihet në një madhësi të caktuar në njërën nga përmasat (në gjatësi), që ka gjatësinë e matur. Katër metra i gjatë. Një kilometër i gjatë. Sa i gjatë është? c. Që ka trup të lartë; kund. i shkurtër. Burrë i gjatë. Plep (lis) i gjatë. ç. Që zgjat

shumë kohë; që zgjat a që vazhdon më shumë se zakonisht ose më shumë se një tjetër; që shtrihet shumë në kohë a që kërkon një periudhë kohe pak a shumë të madhe; kund. i shkurtër. Kohë e gjatë. Dimër i gjatë. Verë e gjatë. d. Që ka vëllim të madh (për shkrime e vepra letrare); që zgjatet shumë, duke i dhënë me hollësi gjërat (për diçka të shkruar ose për një fjalim, për një bisedë etj.); kund. i shkurtër. Tregim i gjatë. Novelë e gjatë. dh. gjuh. Që zgjatet më tepër kur shqiptohet, që ka gjatësi më të madhe në shqiptim; kund. i shkurtër. Zanore e gjatë. Rrokje e gjatë. Diftong i gjatë. * S'e bëri të gjatë a) veproi shpejt, veproi menjëherë, nuk e zgjati; b) i ra shkurt, nuk e zgjati. S'i bëri të gjatë dikujt nuk e duroi shumë, nuk e priti shumë, s'ia zgjati.

**(50)50126: GJITHË**: 1. pakuf. a. Që është në tërësinë e tij, pa i hequr a pa i përjashtuar asnjë pjesë, pa lënë jashtë asgjë; që i përfshin së bashku tërë sendet, qeniet a dukuritë e njëjta, të cilat përbëjnë një sasi a shumicë; tërë. Gjithë vendi (bota, krahina, fshati, lagjja). Gjithë Shqipëria. Gjithë shkolla. b. Përdoret me parafjalët "me" dhe "në" për të treguar shkallën më të lartë të shfaqjes së një ndjenje a të një dukurie (zakonisht të shprehura me emra abstraktë). Me gjithë zemër (shpirt, dëshirë). Me gjithë mend pa shaka, përnjëmend, seriozisht. Në gjithë gjatësinë (gjerësinë) e rrugës. Me gjithë vëmendjen (kujdesin) e duhur. c. Përdoret përpara një përemri dëftor për të treguar shkallën më të lartë të një tipari; tërë. Gjithë ai njeri. Gjithë ajo punë. Gjithë ai gëzim. ç. Përdoret me trajtën e pashquar të një emri, në kuptimin "krejt, plot; tërë". Gjithë bar (lule, pemë). d. Të gjithë, të gjitha; gjithçka. Gjithë ç'ishin. Gjithë sa erdhën. Gjithë sa ndodhi. dh. krahin. Çdo. Për gjithë ditë. Për gjithë vend. e. përd. pj. Krejt, njësoj si dikush tjetër (nga vetitë trupore a morale), gjallë, tërë. Ishte gjithë i ati (i vëllai). Ishte gjithë e ëma (e motra). 2. pj. Pikërisht; po. Gjithë aty (atje). Gjithë në ato vite (në atë ditë). * Gjithë si ashtu si; sido që. Me gjithë së bashku me, bashkë me. Gjithë e gjithë a) gjithsej; b) krejt. 3. pakuf. a. Që merret i plotë e i pandarë, që është në tërësinë e tij pa i hequr e pa i përjashtuar asnjë pjesë, pa lënë jashtë asnjë; që i përfshin së bashku tërë sendet, qeniet a dukuritë e njëjta, të cilat përbëjnë një sasi a shumicë; i tërë. E gjithë rinia. E gjithë toka (ara, fusha). b. vet. sh. m. GJITHË (të), f. GJITHA (të). Sendet, qeniet ose dukuritë e përmendura a që janë, të marra së bashku pa asnjë përjashtim. Erdhën të gjithë. Të gjithë janë të gatshëm. Ka për të gjithë. Dielli lind për të gjithë. fj. u.

**(51)48197 PA**: 1. parafj. Përdoret me një emër, me një përemër ose me një numëror në rasën kallëzore për të treguar: a. Mungesën e dikujt a të diçkaje në një kohë a vend të caktuar ose gjatë një veprimi, mungesën e një vetie të brendshme a të një tipari thelbësor e të përhershëm ose mungesën e një gjymtyre a pjese te dikush a te diçka etj., mungesën a mohimin e një veprimi a gjendjeje të caktuar ose të një mënyrë veprimi, rrethane etj. gjatë kryerjes së një pune, gjatë shfaqjes së një dukurie etj., mungesën e cakut a të kufijve në hapësirë, në kohë ose në sasi etj. Kafe pa sheqer. Shtëpi pa ballkon. Fustan pa mëngë. Fëmija pa nënë si nata pa hënë. fj.u. b. Heqjen, përjashtimin, veçimin e diçkaje a të dikujt (në kuptimin "duke mos e llogaritur, duke e hequr a zbritur, duke e përjashtuar, veç, përveç"). Peshon tridhjetë kile pa arkën. c. Mungesën e një pjese ndaj një njësie të plotë të peshës, të gjatësisë a të kohës (me fjalë që tregojnë sasi, masë, kohë). Tetë pa dy

(minuta). ç. Përdoret me një emër të përsëritur për të ndërtuar togje të qëndrueshme që shënojnë një mënyrë veprimi ose një rrethanë, e cila zakonisht nuk është e përshtatshme a e dëshirueshme. Vjen kohë pa kohë. Udhëtuan rrugë pa rrugë. * Pa dyshim shih te DYSHIM, I. Pa fjalë shih te FJAL/Ë, A. Pa një pa dy, shih te NJË. 2. lidh. bised. a. Prandaj. Ka ndodhur, pa e rrëfejnë. Kishte rrugë të gjatë, pa u ngrit herët. b. Përdoret në periudha me fjali të bashkërenditura kundërshtore me kuptimin "përndryshe, në rast të kundërt". Nuk e dinte, pa s'do ta kishte bërë kurrë një gjë të tillë. c. Përdoret në periudha, me fjali të bashkërenditura kundërshtore me ngjyrime shtesore. Fliste me zë të lartë, pa se shqetësonte fqinjët nuk donte t'ia dinte. ç. Përdoret në periudha me fjali të bashkërenditura me ngjyrime shtesore në kuptimin "sa për... përsa i përket...". Shko në ke punë, pa ta mbaj unë djalin. Qoftë kryet shëndoshë, pa kësula gjen sa të duash. fj. u. d. Përdoret në periudha me fjali të bashkërenditura që shprehin marrëdhënie qëllimore; që, për të... Duhej të lanin dy napolona në muaj, pa të shpëtonin shtëpinë. dh. Përdoret me ngarkesë të veçantë modale, kur numëroj më disa veprime që ndjekin njëri-tjetrin. Velenxat kanë shumë punë - pa duhet larë leshi, pa duhet krehur, pa duhet punuar në avlëmend, pa duhet dërstilur etj. e. përd. kallëzues. mat. Heqim, zbresim (kur zbresim një numër nga një tjetër). Nëntë pa dy.. 3. pj. a. Përdoret përpara një foljeje ose një fjale tjetër me funksion kallëzuesor për të zbutur urdhrin, kërkesën etj. që shprehet prej saj. Pa na i thuaj! Pa mendoni pak! Pa të bëjmë pak hesap! b. Përdoret me një pjesore për të ndërtuar formën e pashtjelluar mohore. S'la gurë pa lëvizur. S'la gjë pa bërë. Qëndroi një kohë të gjatë pa folur. 3. Përdoret kur duam ta bëjmë më të gjallë, më të ngrohtë etj. bisedën ose kur flasim për diçka që vjen a që ndodh pas diçkaje tjetër, si edhe kur zë fill ligjërimi, tregimi etj. Pa nisi kënga, valle merr rinia. Pa erdhi dimri. Pa u hap fjala anë e mbanë. Pa, kur filloi të punonte, ç'të shihje. Pa, do ti, edhe këtu e tregoi veten. 4. Përdoret kryesisht në fjali pyetëse për të theksuar ndjenjën e folësit ose qëndrimin e tij ndaj asaj që thotë, për të rritur fuqinë shprehëse të ligjërimit etj.; se. Mirëpo kush besonte pa? E për kë foli pa! E përse pa? Dhe ku pa?! Dhe ç'krom pa! 5. Përdoret në fund të fjalisë kur e ndërpresim ligjërimin me qëllim, për të lënë të nënkuptuar diçka që do të ndodhte, do të bëhej, do të ndërmerrej etj! si kundërveprim. S'e pashë, pa nuk do ta lija të nisej. S'e mori vesh, pa do të ishte përgjigjur. * Pa le shih te LE. 8. si em. , JA f. sh., , TË mat. Shenja e zbritjes (-); minus; kund. edhe. Vëri panë! PA V pasth. 1. Përdoret për të shprehur habi ose keqardhje kur na ndodh diçka e papritur a që nuk e dëshironim. Pa, ç'harrova! Pa, ç'e humba të shkretën! 2. Përdorët edhe e përsëritur për të përforcuar shprehjen e admirimit për dikë a për diçka. Pa, sa e bukur! Pa-pa, sa fort shkëlqen! Pa, sa mirë e flet frëngjishten.

**(52)48062 SA**: 1. përem. a. pyet. Përdoret në fjali pyetëse të drejta ose të zhdrejta, kur pyesim për sasinë e qenieve, të sendeve a të dukurive; në çfarë mase, sasie, përpjesëtimi etj. Sa veta ishin? Sa vjeç je? Sa është ora? b. pakuf., lidhor. Në atë sasi a masë; gjithë. Sa erdhën, aq u larguan. Sa u mbollën, aq u zunë. Gjithë sa qenë aty sa qenë aty, qeshën. I dha gjithë sa pati. Erdhën sa ishin ftuar. I ra me sa fuqi pati. c. lidhor. Përdoret me parafjalë "nga, me, për", zakonisht në fjali të ndërmjetme, me kuptim kufizues. Nga sa kam parë, janë bërë përparime të mëdha. Me sa duket, nesër do të jetë kohë e mirë. ç. pakuf. Përdoret për të shprehur habi, çudi, admirim etj. për sasinë e madhe të qenieve,

të sendeve a të dukurive. Sa paskan ardhur! Sa qenkan këtu! d. pakuf. bised. Disa, ca. U shpërndanë sa andej, sa këndej. 2. ndajf. a. Përdoret për të pyetur për një sasi a masë në mënyrë të përafërt. Sa punon? b. Përdoret përpara mbiemrave e ndajfoljeve në fjali thirrmore për të formuar togje me vlerën e shkallës sipërore, që shprehin admirim, habi, dëshirë ose një ndjenjë tjetër të fortë. Sa i mirë! Sa i bukur! c. Përdoret përpara foljeve për të shprehur shkallën e larta të një veprimi, të një ndjenje etj. (me kuptimin "shumë, jashtëzakonisht"). Sa u lodh! Sa qejf e ka! ç. Në atë masë që, në sasinë ose në shkallën e mundshme. Sa të mundesh. d. Fare pak kohë më parë; ja tashti, sapo, nuk ka shumë kohë. Sa kishte ardhur. dh. Fare pak, një çikë, paksa. Sa e kishte prekur. 3. lidh. 1. Përdoret për të lidhur një gjymtyrë fjalie ose një fjali të varur krahasore, kur shprehin po atë sasi, masë, përpjesëtim etj. të krahasuar. I madh sa unë. a. Përdoret për të lidhur dy fjali a dy gjymtyrë të një fjalie që krahasohen ndërmjet tyre, në bashkëlidhje me ndajfoljet "aq, kaq" në fjalinë drejtuese a para gjymtyrës tjetër. Sa kërkoi, aq i dhanë. b. Përdoret në fillim të një fjalie të varur kohore, që tregon vazhdimin e veprimit deri në një kohë të caktuar ose përcakton cakun kohor më të fundit të veprimit (me kuptimin derisa). Priti sa e zuri gjumi. c. Përdoret para një fjalie të varur kohore, që shpreh një veprim i cili bëhet njëkohësisht dhe në po aq kohë sa ai që shprehet nga fjalia kryesore (me kuptimin "gjithë kohën që, gjatë kohës që"); përdoret me këtë kuptim edhe në togjet: "sa herë që...". "sa kohë që...". Sa ishte me shokët, e ndiente veten të qetë. ç. Në çastin kur, në kohën që, sapo. Sa e thirra, erdhi. d. Përdoret në krye të një fjalie të varur kohore, që shpreh një veprim tepër të zgjatur në krahasim me veprimin e shprehur në fjalinë kryesore. Sa të kujtohej ai, puna kishte marrë fund. dh. Në vend që. Sa të rrish kot, lexo ndonjë gjë! Sa të ma kujtojë ai përsëri, më mirë po vete vetë. dh. Përdoret për të ndërtuar fjali që shprehin marrëdhënie të ndryshme rrjedhore (me kuptimin "deri në atë masë, deri në atë shkallë që..."). Foli sa u lodh. Diskutoi sa i bindi. U nxeh sa u shkri. 4. pj. 1. Përdoret me kuptim kufizues a theksues me emra, përemra a me shprehje ndajfoljore me parafjalën "për". Sa për kohë, kemi mjaft. Sa për mua, më mirë të mos kishte ardhur. a. Përdoret e shoqëruar me pjesëzat mohuese "s", "nuk" para një fjalie a një togfjalëshi për ta dhënë kuptimin e tyre të përafërt ose në një shkallë të lartë (me kuptimin "desh, mend"). Sa nuk ra! b. Përdoret me trajtën e pashtjelluar të foljeve me "për të..", për të kufizuar kuptimin e tyre e për të dhënë ngjyrimin e nënvlerësimit a të mospërfilljes (me kuptimin "vetëm"). E bënte sa për t'u dukur. * Aq sa shih tek AQ. ...e sa diçka më tepër, edhe pak mbi atë sasi (pas një numërori: Njëzet e sa ditë). Për sa ... lidhur me atë që... Sa e sa... shumë, një numër të madh e të përsëritur shumë herë.

**(53)47923 THA**: Nga folja kalimtare THEM në vetën e tretë njëjës të kohës së kryer të thjeshtë të mënyrës dëftore. a. Shpreh diçka me fjalë ose me shkrim, flas, shprehem, njoftoj diçka; i jap, i çoj fjalë dikujt, lajmëroj; i jap a i njoftoj dikujt një udhëzim, një urdhër, një porosi etj., porosit; urdhëroj, njoftoj një vendim. Ua tha vendimin. b. bised. Tregoj diçka me fjalë, rrëfej; recitoj, shqiptoj. Na tha një përrallë (një histori një vjershë).

**(54)47063 SAJ**: 1. pron. a. Që i përket asaj, pronare e të cilit është ajo, që e ka ajo për vete. Shtëpia e saj. b. Që ka të bëjë me një njeri të seksit femëror, që ka lidhje të ngushta gjaku, farefisnie a ndonjë lidhje tjetër me të; që i takon asaj. Babai (gjyshi,

vëllai) i saj. Nëna (motra, vajza, kushërira) e saj. c. Të cilit i përket edhe ajo, pjesëtar i të cilit është edhe ajo, në të cilin bën pjesë edhe ajo; që e drejton ajo, në krye të të cilit është ajo. Qyteti (fshati) i saj. Vendi i saj. ç. Që e ka ajo, që është tek ajo; që e dallon atë, që i përket asaj dhe që e karakterizon atë; që lidhet me atë, që është a që bëhet për atë. Trupi (shtati) i saj. d. Që është përgatitur a është hartuar prej asaj; që e ka bërë ose që e bën ajo, që del a që krijohet së pari prej asaj; që e ushtron ajo. Vepra e saj. dh. Që i pëlqen më shumë asaj, që e do a që e ka qejf ajo më shumë se diçka tjetër. Kënga e saj.

**(55)46826 KY**: 1.dëft. a. Tregon një frymor a një send (të shënuar nga një emër i gjinisë mashkullore) që ndodhet afër folësit ose së bashku me të; zëvendëson një emër të gjinisë mashkullore, në numrin njëjës, që përmendet në çastin kur flasim ose që është përmendur pak më parë; kund. ai. Ky këtu. Ky libër (laps, stilograf). b. Tregon njërin prej dy frymorëve ose sendeve (të shënuar nga emra të gjinisë mashkullore), që krahasohen, përqasen a kundërvihen; kund. ai. Nga ky ose nga ai kënd vështrimi. c. Përdoret për të treguar ose për të zëvendësuar një frymor, një send etj. me një cilësi a tipar të caktuar, që është përmendur pak më parë ose për të cilin po flitet. Punëtori është ky. ç. bised. Përdoret para një emri të gjinisë mashkullore në numrin njëjës për të përforcuar një tipar a një vlerësim të tij. Ky farë djali. S'e kuptoj çfarë kërkon ky djalë.

**(56)45906 DISA**: 1.pakuf. a. Një sasi e papërcaktuar, jo e madhe, më shumë se dy-tre, por jo shumë (njerëz kafshë, sende etj.); një numër i kufizuar (frymorësh etj.), një numër i vogël, ca. Disa njerëz (veta, punëtorë, djem, vajza). b. Frymorë, sende etj. në sasi të papërcaktuar, më shumë se dy-tre, por jo shumë; frymorë etj. në një numër të kufizuar, ca; një palë. U nisën disa. c. Një pjesë, jo të gjithë, nga një shumicë. Disa bimë kanë hedhur shtat, disa s'kanë zënë fare.

**(57) 45812 S´**: 1.**pj.**, që ndahet me apostrof. Nuk. S´e njoh. S´përkulem. S´trembet. S´më pëlqen. * Sa s´... gati sa, pothuaj, desh, mend.

**(58) 45362 AJO**: 1. përem. a. vetor. Tregon një frymor a një send (të shënuar nga një emër i gjinisë femërore), për të cilin bëhet fjalë, por që nuk është i pranishëm; zëvendëson një emër të gjinisë femërore (në numrin njëjës), që është përmendur pak më parë ose që do të përmendet më pas. Ajo vetë pikërisht ajo. Ajo punon. b. dëft. Tregon një frymor a një send (të shënuar nga një emër i gjinisë femërore), që ndodhet më larg folësit se një frymor a një send tjetër i njëjtë; zëvendëson një emër të gjinisë femërore (në numrin njëjës), që është përmendur më parë se një tjetër; kund. kjo. Ajo atje. Ja ajo. Po (gjithë) ajo e njëjta. c. dëft. Tregon njërin prej dy frymorëve ose sendeve (të shënuar nga emra të gjinisë femërore), që krahasohen, përqasen a kundërvihen; Nga kjo ose nga ajo anë. ç. dëft. bised. Përdoret para një emri të gjinisë femërore në numrin njëjës për të përforcuar një tipar a një vlerësim ose për të shprehur mospërfillje a përçmim. Ajo farë grua. Gjithë ajo bukuri.. d. dëft. Përdoret për të treguar në mënyrë të përgjithësuar një mendim, një gjendje a rrethanat që përmenden më parë ose që plotësohen më pas. Ajo që ndodhi. dh. dëft. libr. Përdoret në vend të një emri të gjinisë femërore në numrin njëjës për të mos u përsëritur emri. e. dëft. euf. përdoret për të zëvendësuar një emër

(sëmundjeje etj.), që nuk dëshirojmë e që nuk e quajmë të udhës ta zëmë në gojë për shkak paragjykimesh a për arsye të tjera. *Ajo punë* sëmundja e tokës. *Ajo e fëmijëve* (e tokës) sëmundja e tokës. * Ajo botë (jetë) bota tjetër sipas paragjykimeve fetare e idealiste.

**(59)45098 BËRË**: 1. pjesorja e foljes **BËJ** në kohët analitike dhe në trajtat e pandryshueshme të ligjëratës, si p.sh. kam/ kisha/ pata/ do të kem/ bërë; pa bërë, për të bërë, duke bërë, duhet bërë etj. 2. Më rrallë, si : BËRË mb. a. Që është kryer, që ka përfunduar, që është bërë. Punë e bërë. E gjeta të bërë. E thënë, e bërë. 3. Dhe, më rrallë, si emër prejfoljor: BËRË as. a. Bërje. Në të bërë e sipër. .* Me të parë e me të bërë si ta shohim, shohim e bëjmë, bëjmë si të paraqiten rrethanat. Me të thënë e me të bërë (një të thënë e një të bërë) pa u vonuar, përnjëherë.

**(60)45064 JO**: 1.pj. a. Përdoret si përgjigje edhe me vlerën e një fjalie kur mohojmë, kundërshtojmë, nuk pranojmë a nuk miratojmë atë që është thënë më parë ose që na kërkohet; kund. po. Jo, aspak. Jo, asgjë. Jo që jo (jo se jo) në asnjë mënyrë. b. Përdoret në fund të një fjalie pyetëse, me vlerën e një fjalie mohuese, për të shprehur pasiguri a dyshim ose për të detyruar dëgjuesin të përgjigjet. E pate apo jo? Kështu është apo jo? Të thashë apo jo? c. Përdoret për të mohuar plotësisht ose pjesërisht kuptimin e fjalës a të togfjalëshit që vjen pas. Jo i mirë. Jo i keq. Jo i vëmendshëm. Jo i banuar. ç. Përdoret para emrave dhe shprehjeve me parafjalën pa, për të dhënë një pohim të zbutur ose një shkallë të ulët të gjendjes, të cilësisë etj. Jo pa qëllim. Jo në rregull. Jo pa interes. d. Përdoret zakonisht në krye të fjalisë për t'i tërhequr vëmendjen bashkëbiseduesit që ai të ndalet e të mendojë më mirë për atë që thuhet. Jo, ti shikoje dhe një herë këtë çështje. Jo, ta thashë që ta kesh parasysh. dh. Përdoret, zakonisht e shoqëruar me pasthirrma, kur folësi shpreh habi, mosbesim, mospërfillje, qesëndi, përçmim, pakënaqësi etj. Jo more, vërtet?! Jo moj, ç'na thënke! Po si jo! iron. e. Përdoret si lidhëz bashkërenditëse me nuanca kuptimore të veçimit, të kundërvënies, të bashkimit etj. Jo e bëj, jo s'e bëj! Jo dua, jo s'dua! Jo erdhi, jo s'erdhi! ë. Së bashku me lidhëzën por (po) dhe me fjalë e me lidhëza të tjera formon shprehje lidhëzore bashkërenditëse të shkallëzimit: jo që. . , por (po) ...; jo vetëm (që)..., por (po) edhe.. . * Si jo më mirë shumë mirë.

**(61)44687 ATË**: 1.Trajtë e përemrit vetor AI/AJO në rasën kallëzore njëjës. a. dëft. Përdoret me një emër për të përcaktuar më mirë kohën, që shënohet nga emri ose që është përmendur më parë. Atë vit (mot). Atë dimër. Atë mëngjes. Në atë çast.

**(62)44567 APO**: 1.lidh. a. Përdoret në fjalitë pyetëse për të kundërvënë dy fjali ose dy pjesë të fjalisë, që përjashtojnë a zëvendësojnë njëra- tjetrën nga kuptimi dhe kur duhet zgjedhur vetëm një prej tyre. Po apo jo? Sot apo nesër? b. Përdoret në fillim të një fjalie pyetëse për të shprehur dyshim; ndoshta, mos. Pse nuk erdhi? Apo nuk ka mbaruar punë? c. Përdoret për të lidhur dy fjali, kur moskryerja e veprimit të fjalisë së parë do të sjellë patjetër kryerjen e veprimit në fjalinë e dytë pyetëse; ndryshe, përndryshe, në rast të kundërt. Do të vish, apo të nisemi pa ty? ç. bised. Ose, a. Mirë apo keq. d. përd. pj. Përdoret në fillim të një fjalie me kallëzues mohues për ta rrëzuar

mohimin dhe për të përforcuar pohimin. Apo nuk ishte trim! Apo nuk janë të ëmbla! Apo nuk fliste! dh. përd. pj. Përdoret së bashku me pjesëzën "jo" për të përforcuar një pohim a një mohim. Këndon bukur, apo jo? Nuk vlen fare, apo jo!

**(63)43993 QENË**: Pjesorja e foljes JAM në kohët analitike: pës.

**(64)43361 KËTO**: 1.dëft. a. Tregon frymorë a sende (të shënuar nga emra të gjinisë femërore) që ndodhen më afër folësit se frymorët a sendet e tjera të atij lloji; zëvendëson një emër të gjinisë femërore (në numrin shumës), që përmendet në çastin kur flasim ose që është përmendur pak më parë; kund. ato. Këto këtu. Ja këto. Këto vajza. Këto lule. b. Përdoret me një emër të gjinisë femërore në numrin shumës për të treguar pjesën e kohës, që shënohet nga emri ose që përmendet a është përmendur pak më parë. Këto vite. Këto ditë. Këto çaste. c. Përdoret para një fjalie të varur, e cila përcakton frymorët a sendet që tregon përemri (të shënuar nga emra të gjinisë femërore në numrin shumës), ose para një fjalie kryefjalore, e cila përcakton frymorët a sendet që zëvendëson përemri; përdoret për të treguar ose për të zëvendësuar frymorët a sendet që përmenden në kohën kur flasim ose që janë përmendur pak më parë me një cilësi a tipar të caktuar. Një nga këto shoqet (punëtoret) e ndërmarrjes. Nëpër këto male kreshnike. ç. libr. Përdoret në vend të një emri të gjinisë femërore (në numrin shumës), për të mos u përsëritur emri. Si në vendet me klimë të ftohtë, edhe në këto me klimë të ngrohtë. d. Përdoret për të treguar në mënyrë të përgjithësuar mendimet, çështjet ose rrethanat që përmenden në kohën kur flasim a pak më parë ose që plotësohen më pas. Këto që dija i thashë.

**(65)42474 DERI**: 1. parafj. a. Përdoret me një ndajfolje vendi për të treguar cakun e lëvizjes së dikujt a të diçkaje, kufirin e fundit ku arrin dikush a diçka, vendin a pikën e fundit ku vete a shtrihet diçka. Deri këtu. Deri aty. Deri jashtë. b. Përdoret me një ndajfolje kohe ose me një emër në rasën kallëzore (të prirë ose jo aga një numëror themelor), për të treguar cakun kohor kur kryhet një veprim, çastin e fundit kur mbaron diçka a kohën sa zgjat një punë, një veprim etj. Deri sot. Deri nesër. Deri dje. Deri tani. Deri vonë. c. Përdoret me një numëror themelor ose me një përemër që tregon masë a sasi të pacaktuar, për të shënuar kufirin e fundit të madhësisë ose të sasisë së sendeve, frymorëve etj. Bari arrinte deri një metër. ç. përd. pj. Përdoret bashkë me parafjalët në, me, mbi, nga, te(k), ndaj etj. dhe formon me to lokucione që së bashku me emrat e ndajfoljet tregojnë cakun më të tejmë të një vendi a të një kohe ose shkallën më të tejme në të cilën arrin një veprim a një gjendje. Shkoi deri në Tiranë. U përkul deri në tokë. E preu deri në rrëzë. d. përd. pj. Përdoret përpara parafjalëve në (më) e në bashkëvajtje me parafjalën nga dhe formon me to lokucionin lidhëzor nga... deri në (më), që, së bashku me emrat, tregon kufijtë e një periudhe të caktuar kohe ose caqet e një vendi, të një hapësire a largese. Nga mëngjesi deri në darkë. Nga shtata deri më dymbëdhjetë. Nga Tirana deri në Elbasan. dh. përd. pj. Përdoret bashkë me lidhëzat ku a kur dhe formon me to lokucione që shërbejnë për të lidhur fjali të varura, të cilat shprehin marrëdhënie vendore a kohore. E përcolli deri ku fillonte rruga. * Deri diku shih te DIKU.

**(66)42245 MIRË**: 1. mb. a. Që ka tipare të çmueshme e të pëlqyeshme, që ka cilësitë

e duhura dhe vlerën e duhur, që është ashtu si duhet të jetë dhe i përmbush plotësisht kërkesat tona me vetitë e me cilësitë që ka (me përmbajtjen a me formën, me shijen a me erën e këndshme etj.) ose që karakterizohet nga përmbushja e plotë e nevojave materiale e shpirtërore të njeriut e të shoqërisë; që është i shëndoshë, pa cene e të meta, plotësisht i kënaqshëm; i vlefshëm, i çmueshëm; kund. i keq. Qumësht (djathë, gjalpë) i mirë. Ujë i mirë. Verë (raki) e mirë. Kafe e mirë. Mish (peshk) i mirë. b. Që ka përgatitje të gjerë e të thellë dhe përvojë të madhe në punë; që shquhet për veti të çmuara, për aftësitë e për shprehitë që ka; i zoti, i aftë; kund. i keq. Punëtor (mjeshtër, bujk, mjek, mësues, atlet, lojtar) i mirë. c. Që ka tipare të rregullta e tërheqëse, i hijshëm, i bukur. Ka trup të mirë. Me fytyrë të mirë. Ka sy (flokë, dhëmbë) të mirë. ç. Që është i dobishëm për trupin e për mendjen, që na ndihmon në jetë e në punë, që na tregon udhën e zgjidhjen e drejtë; i dobishëm; që na lehtëson përpjekjet a vuajtjet; i volitshëm; kund. i keq; i dëmshëm. Ushqim (shumë) i mirë. Udhëzim (mësim) i mirë. Këshillë e mirë. Mendim i mirë. Përvojë e mirë. d. Që paralajmëron a sjell mbarësi ose diçka të gëzueshme; kund. i keq. Shenjë e mirë. Lajme të mira. dh. I mbarë, që shkon përpara e të shpie përpara ose që krijon mundësi për arritje të mëtejshme; kund. i keq. Fillim (zhvillim) i mirë. e. Që është i vlefshëm për shoqërinë dhe çmohet prej saj si shprehje e vlerave të larta morale; që u përgjigjet normave të vendosura nga shoqëria e nuk i shkel këto; kund. i keq. Ka sjellje të mirë. Mban qëndrim të mirë. Ka rreth shoqëror të mirë. ë. Që është i sjellshëm e i urtë; që është i dashur, i butë e njerëzor, që ka ndjenja të çiltra miqësore e shoqërore ndaj të tjerëve, që i do dhe i nderon ata me të vërtetë; që u bën të mira të tjerëve e i ndihmon ata me zemër të pastër, bujar, zemërgjerë, i drejtë e i ndershëm; kund. i keq; i lig. Djalë i mirë. Vajzë e mirë. Fëmijë i mirë. Njeri i mirë. Shok (mik) i mirë. Ka zemër të mirë. f. Që nuk ka asnjë njollë morale, që dëshmon për ndershmërinë e për pastërtinë shpirtërore të dikujt, për guximin e për vetëmohimin e tij në jetë e në punë, për veprat e tij të dobishme a të shquara etj.; kund. i keq. Ka emër (nam) të mirë. g. Që dallohet në llojin e vet, që ka disa cilësi të veçanta, më të larta në krahasim me sendet e rëndomta të të njëjtit lloj; që ruhet e përdoret për ditë të shënuara; që mbahet për miq e të ftuar. *Dhoma (oda) e mirë* dhoma e miqve. Vaj i mirë. gj. bised. I djathtë. Dora e mirë. Syri i mirë. h. Që ka një vlerë më të madhe sesa numri që përfaqëson (në disa lojëra me letra). *Dyshi i mirë* dyshi spathi. *Dhjeta e mirë* dhjeta karo. *Letër e mirë* letër me të cilën fiton lojën. i. Që mjafton për të plotësuar mirë të gjitha nevojat, i mjaftueshëm a më se i mjaftueshëm, i madh, i bollshëm; i majmë; bised. jo më i vogël a jo më i paktë, i plotë (përdoret në disa togje fjalësh së bashku me një emër e me një numëror themelor). Ka rrogë të mirë (të ardhura të mira). Mori një shumë (një sasi, një pjesë) të mirë. I dha një ryshfet (një bakshish) të mirë. keq. j. I kthjellët, pa re, pa shi a pa dëborë, pa erë etj. (për kohën); kund. i keq. Ditë (kohë) e mirë. Mot i mirë. k. euf., mjek. Përdoret si gjymtyrë e dytë në disa emërtime të pathjeshta që shënojnë sëmundje të rënda e ngjitëse; i bardhë. Kolla e mirë. Grykët e mira. l. Përdoret si pjesë e dytë në disa togfjalësha ose në disa shprehje pasthirrmore për urime. Natën e mirë! Ditën e mirë! Mbrëmja e mirë! * Për fat të mirë shih te FAT. I. Me hënë (me hënëz) të mirë shih te HËN/Ë, A. 2. ndajf. a. Me cilësi të mirë ose shumë të mirë; ashtu si duhet, pa të meta; duke plotësuar si duhet kërkesat a nevojat; në përputhje të plotë me diçka, në rregull, drejt, bukur; kund. keq. Punon (gatuan, luan) mirë. Kërcen mirë. E pa (e

vizitoi) mirë. E studioi mirë. b. Në mënyrë të përshtatshme e të hijshme, me mend e me arsye, ashtu si duhet, në rregull, drejt; me urtësi e me nder; në mënyrë miqësore a shoqërore; sipas normave të vendosura nga shoqëria; kund. keq. Sillet (vepron) mirë. E këshillon mirë. c. Në gjendje a në kushte të kënaqshme ekonomike etj.; në qetësi, rehat; në gjendje të mirë shëndetësore; kund. keq. Mirë e më mirë. Rrojmë (jetojmë) mirë. Është (u bë) mirë me shëndet. Mbahet mirë. ç. Në një shkallë të lartë, shumë, fort a rëndë; në mënyrë të mjaftueshme; deri në fund, sa a si duhet, plotësisht. U err mirë. E rrahën mirë. E njoh mirë. U lagën mirë. E shpartalloi mirë. d. Me kënaqësi, me qejf, përzemërsisht, me bujari, me dashuri; kund. keq. E priti mirë. dh. iron. bised. Ashtu si duhet ose ashtu si e meriton (përdoret me kuptim të kundërt nga ai që ka zakonisht kjo fjalë kur dikush vepron keq a kur diçka, bëhet keq). Mirë, besa! Ia punoi mirë! Mirë e gjeti! Mirë ia bënë! e. si pasth. Përdoret kur miratojmë një veprim, një kërkesë, një lutje etj. Mirë, le të vijë. Mirë, pranoj! ë. Përdoret në shprehje pasthirrmore për urime. Mirë se erdhe! Mirë se vjen! Mirë se rrini! Mirë se ju gjeta! f. përd. em. Diçka e mirë, e mira; e mbara; kund. keq. Bëri mirë e gjeti keq. Mendoi për mirë. Paç mirë! ur. g. përd. em. f. Notë kaluese midis "mjaftueshëm" e "shumë mirë" për vlerësimin e njohurive ose të sjelljes në shkollë. Mori (i vuri) mirë. * Sa mirë! përdoret kur shprehim kënaqësi ose miratim për dikë a për diçka që e shohim, e dëgjojmë etj. Si jo më mirë shumë mirë, s'ka si bëhet më mirë. I bëri mirë dikujt diçka i solli dobi (një bar për shëndetin, një vërejtje e qortim për sjelljen, qëndrimin etj.). Doli (u nda) mirë dikush doli me fitim, doli faqebardhë. MIRË as. Me të mirë me fjalë të mira, me të butë; me hir, me dashje, jo me dhunë; kund. me të keq. I foli (e mori, ia hëngri kokën) me të mirë. Bindet (dëgjon, kupton) me të mirë. E do (e ka) me të mirë. O me të mirë, o me të keq do ta bëjë pa tjetër.

**(67)41934 JETË**: Nga folja JAM në vetën e tretë njëjës të kohës së tashme të lidhores Duhet të jetë shkruar para shumë kohësh.

**(68)41178 CILI**: 1. pyet. Përdoret në fjali pyetëse për të pyetur drejtpërdrejt ose tërthorazi për një frymor a për një send të cilin e përfaqëson, zakonisht duke e dalluar nga të tjerët që janë bashkë me të a të një lloji me të; kush. Cili është? Cili të pyeti? Cili prej të dyve? a. pyet. Përdoret në pyetjet retorike që nënkuptojnë një përgjigje mohuese ose në pyetjet retorike që nënkuptojnë si përgjigje "kushdo", "të gjithë"; kush. E cili e pëlqen atë? E cili nuk e di? b. pakuf. Përdoret (zakonisht me pjesëzën ja me kuptim dëftor), për të dalluar një frymor a një send dhe për ta ndarë atë nga të tjerët; kush. Ja cili qenka! Ja cili paska ardhur! 2.lidhor. Përdoret për të lidhur një fjali të varur, duke shënuar frymorin a sendin, që është përmendur nga një emër në fjalinë e mëparshme; që. kush... kush ...

**(69)40053 MBI**: 1. parafj. Përdoret me një emër ose përemër në rasën kallëzore, që shënon: a. Sendin, vendin etj., në sipërfaqen e të cilit ndodhet ose lëviz dikush a diçka, bëhet ose zhvillohet diçka; sipër në; kund. nën. Vë mbi tryezë. b. Sendin, vendin etj., në hapësirën sipër të cilit ndodhet ose lëviz dikush a diçka, kryhet një veprim etj.; përmbi; kund. nën. Një pëllëmbë mbi kokë. Pak mbi shtyllën e sipërme. Urë mbi lumë. c. Dikë, kundër të cilit veprojmë ose një vend, drejt të cilit hidhemi. U hodhën mbi

armikun (mbi kundërshtarin). ç. libr. shih PËR (përdoret zakonisht në tituj veprash shkencore, publicistike etj.). Mbi zhvillimin e bujqësisë. Mbi arsimin dhe kulturën. Mbi përdorimin e bimëve mjekësore. d. (edhe me një numëror). Cakun, njësinë, gjendjen a diçka tjetër që merret si pikënisje, si masë, si kufi etj. ose sipër së cilës është a kryhet diçka; më shumë se...; kund. nën. Zotime mbi planin (mbi normën). Dhjetë përqind mbi mesataren. dh. Dikë a diçka që është nën një tjetër ose diçka sipër, përtej a jashtë së cilës bëhet një punë, krijohet një gjendje e re etj. Vë interesin e përgjithshëm mbi gjithçka. Mbi të gjithë donte nënën. Nuk vë njeri mbi të. e. libr. Diçka që shërben si themel, drejtim a pikënisje për një veprim të mëtejshëm; në bazë të... Mbi bazën e vendimeve (e udhëzimeve, e parimeve). ë. (me një emër që përsëritet). Një shkallë të lartë të cilësisë a të gjendjes që shprehet nga emri; shumë, tepër. *Trim mbi trima* shumë trim, kryetrim. *Mbledhje mbi mbledhje* shumë mbledhje. f. Sendin që shërben si objekt i veprimit tonë. Rri gjithë ditën mbi libra.

**(70)39973 GJITHA**: Përemër i pacaktuar i gjinisë femërore: Shih trajtën GJITHË më lart.

**(71)38125 PARA**: 1. ndajf. Përpara. Eci (bëri) para. U ul para. Bëri një hap para. a. Njeriun ose grupin e njerëzve, në prani të të cilëve vepron dikush ose me të cilët ballafaqohet dikush. Rrinte urtë para t'et (para mësuesit). S'e pinte duhanin para babait. b. Gjendjen a dukurinë, përballë së cilës ndodhet a vihet dikush. Para rrezikut. E vunë para përgjegjësisë. c. Kohën, datën, ngjarjen etj., në prag të së cilës bëhet diçka; veprimin a dukurinë që i prin një ngjarjeje a një veprimi tjetër; kund. pas. Para nisjes. Para dreke. Para Vitit të Ri. ç. Kohën që ka kaluar duke u nisur nga e sotmja; kund. pas. Para një jave (një muaji). Para disa ditëve. d. Njeriun a sendin me të cilin krahasohet dikush a diçka; në krahasim me..., ndaj... Nuk vlente para tij. S'ishte gjë para të vëllait. 2. pj. Përdoret së bashku me pjesëzat mohuese nuk, s', mos për të zbutur pak kuptimin e foljes, me të cilën lidhet. *S'para i pëlqente* nuk i pëlqen edhe aq. *Nuk para sheh nga sytë* nuk sheh aq mirë. *S'para bën* nuk është aq i përshtatshëm sa duket. * Para (përpara) se... lidh. shih te PËRPARA. Para së gjithash shih te GJITHË (i,e). Para (përpara) hundës së dikujt shih te HUND/Ë, A. Para (përpara) syve të dikujt shih te SY, RI. Bëj (çaj) para (përpara) shih te PËRPARA.

**(72)37693 TJETËR**: 1. pakuf. a. I të njëjtit lloj me atë që na është dhënë a që kemi, por jo ky që kam; i po kësaj klase, por që s'është ose s'është ndonjëri nga ne. Mori një libër tjetër. Shkoi në dhomën tjetër. b. kryes. sh. Që mbeten nga një numër frymorësh a sendesh të një klase, veç atij pse atyre që përmendëm. Dy djem kanë filluar punën, kurse fëmijët e tjerë venë në shkollë. S'na mbeti gjë tjetër, veçse të urojmë që.. . S'kisha gjë tjetër për të shtuar. c. Që vjen menjëherë pas këtij, që ndjek nga rendi këtë të fundit, vijues, ndjekës, pasues. Një çështje tjetër për shqyrtim. Pika tjetër e rendit të ditës. Orën (ditën, javën, muajin, vitin) tjetër. ç. I ndryshëm nga qenia a nga sendi që përmendim, jo i tillë si ky që kemi, i ndryshëm nga ky. Ngjyrë tjetër. Natyrë tjetër. Ka karakter tjetër. d. Që është në anën e kundërt ose të përkundërt; a përballë; i anës matanë; i përkundërt, i kundërt (edhe fig.). Në anën (në bregun, në krahun) tjetër. Ana

tjetër e çështjes. * Mbanë tjetër ndërm. shih te MBANË. Ndërmjet (midis) të tjerave.... (ndër të tjera. ... ) së bashku me ato që janë përmendur a që dihen, ndërmjet gjërave të po atij lloji. Përveç të tjerave.. . veç gjërave që dihen, veç disa gjërash, arsyesh etj. që s'ka nevojë t'i përmendim. Veç të tjerave shih te VEÇ.

**(73)36094 KËTIJ**: Nga përemri dëftor KJO në rasën dhanore njëjës.

**(74)34513 NA**: 1. Trajtë e shkurtër e përemrit vetor NE në rasat dhanore e kallëzore. Na tha se... Na dha librat. Na jep zemër. Na gëzoi pa masë. a. Përdoret në rasën dhanore për të shprehur një farë qëndrimi të afërt të folësit ndaj asaj që ndodh, për të përforcuar shprehjen e veprimit ose për ironi. Na ishte ç'na ishte. Na shkon aty një plak. Na u kthye dimri. Pa shiko ç'na qenka! 2. pasth. bised. a. Përdoret kur i japim dikujt diçka, me kuptimin "merre", "urdhëro". Na librin. Na merre. Na edhe një. b. Përdoret për të tërhequr vëmendjen e dikujt ose për ta thirrur. Na, more ti! 3. pj. a. Përdoret kur duam të vëmë në dukje diçka që nuk e pritnim ose nuk e dëshironim; ja. Na edhe një përrua të pret udhën. Të dëgjoja ty e, na tashti, se ç'më gjeti. b. Përdoret për të vënë në dukje një send, një gjendje a një veprim me përmasa që na habitin (në kuptimin "kaq, aq", duke e shoqëruar zakonisht me lëvizje të duarve). E kishin gjoksin na-a! Na ta bësh dhëmbin! I hapi sytë na! c. Përdoret në shprehjet që shoqërojnë lëvizjen e pëllëmbës kur i japim dikujt munxët. Na, të plaçin sytë!

**(75)34436 UNË**: 1. vetor. a. Përdoret nga ai që flet a që shkruan për veten. *Unë vetë* pikërisht unë. Unë dhe ti. As ti as unë. Unë fola.

**(76)34134 NËSE**: 1. lidh. Përdoret në fillim të një fjalie të varur kushtore, me foljen në mënyrën dëftore; në qoftë se, në rast se. Më njoftoni nëse vjen (nuk vjen). Nëse mungon shumica, nuk bëhet mbledhja. Nëse nuk e kuptoni, pyesni. 2. pj. Përdoret në krye të një fjalie pyetëse të zhdrejtë, nganjëherë në bashkëvajtje me lidhëzën veçuese «apo», për të theksuar kundërvënien e dy veprimeve që përjashtojnë njëri-tjetrin ose për të shprehur dyshimin për diçka; S'është ende e qartë nëse ka jetë në Mars. E pyetën nëse do të vinte apo jo.

**(77)33599 KËSAJ**: Trajtë e rasës, gjinore, dhanore e rrjedhore e përemrit KJO. Shih këtë përemër më lart.

**(78)33161 KEMI**: Veta e parë shumës e foljes KAM në të tashmen e dëftores. a. Jam në marrëdhënie të caktuara me dikë, jam i lidhur me të (nga ana farefisnore, me një marrëveshje etj.); Kemi marrëdhënie tregtare. Kemi lidhje të ngushta. b. Në bashkëvajtje me disa emra formon togfjalësha me kuptim foljor që tregojnë një gjendje, një veprim a rezultatin e veprimit të shprehur nga emri. Kemi përkrahjen e popullit. Kemi dasmë (festë). Nuk kemi ankesa. c. Jam ose është në një gjendje shëndetësore të caktuar (kur pyesim për dikë, me të cilin kemi lidhje); Si i kemi andej nga fshati?

**(79)32641 ÇDO**: 1. pakuf. a. Përdoret përpara një emri në numrin njëjës për të

shënuar secilin frymor a send ose secilën dukuri, që janë të një natyre dhe që merren veçan nga tërësia e tyre; shënon një frymor, një send a një dukuri për të treguar tërësinë e tyre pa asnjë përjashtim, duke i përmbledhur të gjithë; cilido, çfarëdo. Çdo njeri. Çdo gjë gjithçka. Çdo vështirësi (pengesë...). Në çdo fushë. Në çdo kohë. Në çdo vend kudo. b. Përdoret përpara një togu, të përbërë nga një numëror dhe një emër, për të shënuar secilën nga periudhat e përsëritura të kohës ose secilën nga pjesët e hapësirës, në të cilat kryhet ose ndodh diçka; secila njësi kohe nga një varg njësish të përsëritura, në të cilën ndodh ose kryhet diçka. Në çdo dy javë. Në çdo tri orë. Në çdo katër vjet. Çdo dy hapa. Çdo pesë metra. Çdo ditë. Çdo vit. Çdo orë. Çdo herë. Çdo javë (muaj). Çdo ditë e më shumë. c. Përdoret me parafjalën "për" përpara një togu të përbërë nga një numëror dhe një emër, kur frymorët, sendet a dukuritë që shënon ky tog merren si një tërësi me vete, me të cilën lidhet diçka a së cilës i takon diçka. Për çdo tre veta. Për çdo katër metra. * Për çdo rast për të gjitha rrethanat që mund të paraqiten, për të gjitha nevojat që mund të dalin; sidoqoftë. Me çdo çmim shih te ÇMIM, I 4. Me çdo kusht shih te KUSHT, I. Me çdo mënyrë shih te MËNYR/Ë, A.

**(80)32487 MOS**: 1. pj. a. Përdoret zakonisht me folje të mënyrës urdhërore, lidhore e dëshirore, si dhe me trajta të pashtjelluara për t'u dhënë fjalive kuptim mohues ose për t'u dhënë fjalive mohuese nuancën e dëshirës, të urimit, të mallkimit, të qortimit, të këshillës, të kushtit, të ndalimit etj. Mos fillo! Mos kalo! Mos pi! Mos e bëj! Mos e thuaj! Mos u zini! b. Përdoret, shpesh e shoqëruar dhe me pjesëza të tjera të dyshimit, në fjali pyetëse të drejta e të zhdrejta për të shprehur a për të përforcuar dyshimin, pasigurinë, shqetësimin, frikën etj. ose për ta nxitur a për ta detyruar dëgjuesin të përgjigjet. Mos nuk vjen vallë? Mos ndofta s'e di? c. Përdoret në fjali të pyetjes retorike për të pohuar diçka me forcë. Unë të mos e them? Ti tëmos e bësh? Si të mos vijë? ç. Përdoret në fjali së bashku me pjesëzat mohuese **s**' ose **nuk** për të shprehur pohim të zbutur a miratim jo të prerë. Nuk mund të mos e bëj. S'është për të mos u thënë (për të mos u pranuar). d. Përdoret në fjali të ndryshme së bashku me lidhëzën **në**, kur diçka paraqitet si më pak e mundshme, më pak e pranueshme etj. në krahasim me diçka tjetër që jepet si e sigurt, si e vërtetë, si plotësisht e mundshme a e pranueshme etj. Në mos shpejt, vonë do të ndodhë. Në mos të gjithë, disa prej tyre do të vijnë. dh. Përdoret, zakonisht e shoqëruar me pasthirrma, për të përforcuar ndjenjat e folësit ose kur shprehim çudi, mosbesim, tallje, përçmim, pakënaqësi, dëshpërim etj. Mos more, vërtet?! Mos moj, qenke e zgjuar! Se mos na tha ai! e. Përdoret me vete ose së bashku me fjalë të tjera, midis trajtave të së njëjtës folje a midis foljesh të ndryshme, në togje të lira a të qëndrueshme me kuptime të ndryshme. Ishte (qe) mos na ishte (qe). Fol e mos fol. Hiq e mos e këput. * Si mos përdoret para një emri ose midis trajtave të njëjta të një emri që përsëritet, me kuptimin "shumë i mirë, që s'e ka shokun" (p.sh. si mos burrë, vajzë si mos vajzë).

**(81)32066 SEPSE**: 1. ndajf. Për një arsye të panjohur, për një shkak që nuk dihet a nuk përcaktohet dot; përse. Sepse nuk ka ardhur. Sepse nuk i pëlqen. Sepse po i dhemb pak koka. 2. lidh. Përdoret në krye të një fjalie të varur shkakore për të treguar shkakun e arsyen e diçkaje; për shkak se, për arsye se, meqë. Nuk e mbaroi dot, sepse s'kishte kohë. Nuk e morën me vete, sepse ishte i vogël. Dolën faqebardhë, sepse

punuan me ngulm. * Edhe sepse përdoret në krye të një fjalie të varur lejore, që tregon se, pavarësisht nga rrethanat e ndryshme, nuk mund të ndalohet kryerja e veprimit të shprehur në fjalinë kryesore (p.sh. Edhe sepse kishte shumë punë, u tregua i gatshëm t'i ndihmonte).

**(82)31743 TJERA**: Trajtë e shumësit të gjinisë femërore të përemrit të pacaktuar. a. Si fjalë të ndërmjetme: ndër të tjera. Me fjalë të tjera.

**(83)31575 NDËRSA**: 1. lidh. a. Përdoret përpara një fjalie të varur, që tregon një veprim, i cili kryhet njëkohësisht me veprimin e shprehur në fjalinë kryesore; në kohën që, gjatë kohës që, kur. Ndërsa fshatarët lidhnin duajt, nxënësit mblidhnin kallinjtë. Ndërsa po zbardhte drita, ushtarët zunë vend te kodrat. b. Përdoret përpara një fjalie të bashkërenditur, që tregon një veprim a gjendje të kundërt me veprimin a gjendjen e shprehur në fjalinë tjetër; kurse. Njëri ishte i gjatë, ndërsa tjetri vinte i shkurtër e i trashë. Ai rrinte, ndërsa ju punonit. c. Përdoret përpara një fjalie të bashkërenditur për të përqasur veprimin ose gjendjen e shprehur në të me veprimin ose gjendjen e shprehur në fjalinë tjetër; kurse. I ati ishte furrtar, ndërsa e ëma rrobaqepëse.

**(84)31386 OSE**: 1. lidh. a. Përdoret (edhe e përsëritur) për të lidhur dy gjymtyrë të një fjalie a dy fjali, që veçohen njëra nga tjetra, kundërvihen nga kuptimi a këmbehen me njëra- tjetrën. Njëri ose tjetri. Këtë ose atë. Ose unë ose ti. b. Përdoret, kryesisht e përsëritur, për të lidhur dy gjymtyrë të një fjalie a dy fjali, që përjashtojnë njëra-tjetrën; o. Ose tani ose kurrë.

**(85)31336 ATO**: 1. përem. a. vetor. Tregon frymorë a sende (të shënuar nga emra të gjinisë femërore), që zihen në gojë, por që nuk janë aty; zëvendëson një emër të gjinisë femërore (në numrin shumës), që është përmendur pak më parë ose që do të përmendet më pas. Ato vetë pikërisht ato. b. dëft. Tregon frymorë a sende (të shënuar nga emra të gjinisë femërore), që ndodhen më larg folësit se frymorët a sendet e tjera të atij lloji; zëvendëson një emër të gjinisë femërore (në numrin shumës), që është përmendur më parë se një tjetër; kund. këto. Ato atje. Ja ato. Ato vajza. Ato male. c. dëft. Përdoret me një emër të gjinisë femërore në numrin shumës për të treguar pjesën e kohës, që shënohet nga emri ose që është përmendur më parë. Ato vite. Ato ditë. Ato çaste. ç. dëft. Përdoret para një fjalie të varur, e cila përcakton frymorët a sendet që tregon përemri (të shënuar nga emra të gjinisë femërore në numrin shumës), ose para një fjalie kryefjalore, e cila përcakton frymorët a sendet, që zëvendëson përemri; përdoret për të treguar ose për të zëvendësuar frymorët a sendet që përmenden më parë me një cilësi a tipar të caktuar. Nëpër ato fushat e gjelbëruara. d. dëft. libr. Përdoret në vend të një emri të gjinisë femërore (në numrin shumës) për të mos u përsëritur emri. Si në vendet malore, edhe në ato fushore. dh. dëft. Përdoret për të treguar në mënyrë të përgjithësuar mendimet, çështjet ose rrethanat që përmenden më parë ose që plotësohen më pas. Ato që dinte i tha të gjitha. * Ato të grave euf. zakonet, të përmuajshmet e grave. S'bie në ato ujëra edhe poh. shih tek UJ/Ë, I.

**(86)31125 PASI**: 1. lidh. a. Përdoret në një fjali të varur kohore, veprimi i së cilës kryhet përpara veprimit të shprehur nga fjalia kryesore; kur, si. Pasi erdhën të gjithë, filloi mbledhja. Pasi hëngri drekë, doli. Pasi bëri ca hapa, u kujtua për të dhe u kthye. b. Përdoret në një fjali të varur për të shprehur marrëdhënie të ndryshme shkakore; meqë, meqenëse, për shkak se..., duke qenë se... Pasi qenka puna kështu, unë po iki.

**(87)30504 THOTË**: Veta e tretë njëjës e foljes kalimtare THEM në kohën e kryer të thjeshtë të mënyrës dëftore. a. Shpreh diçka me fjalë ose me shkrim, flas, shprehem, njoftoj diçka; i jap, i çoj fjalë dikujt, lajmëroj; i jap a i njoftoj dikujt një udhëzim, një urdhër, një porosi etj., porosit; urdhëroj, njoftoj një vendim. Thotë gënjeshtra. Populli thotë se ... . * Ma thotë mendja, se.., mendoj se.. . kujtoj se. Ta thotë në sy është i hapur, flet të vërtetën, s'flet prapa krahëve, ta thotë troç. Thotë e shthotë shih te SHTHEM. Njëri ia thotë e tjetri ia pret ç'thotë njëri, thotë edhe tjetri; sa thotë njëri një gjë, tjetri e përkrah.

**(88)30243 FUNDIT**: 1. mb. a. Që është në fund a në skajin më të tejmë të një vargu ose të një radhe frymorësh, sendesh, dukurish etj.; që vjen pas gjithë të tjerëve; kund. i parë. Vagoni i fundit. Rreshti i fundit. Shtëpia e fundit. b. Që ka mbetur në fund e një i vetëm, pasi janë larguar ose janë harxhuar gjithë të tjerët. Dallëndyshja e fundit. c. Që ndodhet në fund të një vendi të thelluar, të një ene etj. Shtresa (pjesa) e fundit. ç. Që shënon mbarimin e një kohe të caktuar; që nga ana kohore kryhet në fund të një vargu ngjarjesh, veprimesh, punësh a dukurish; që shënon cakun kohor kur dikush a diçka mbaron së qeni e nuk vijon më tej. Dita e fundit e javës. Muaji i fundit i vitit. d. Që ka të bëjë me kohën më të afërt përpara çastit kur flasim, që sapo është bërë e ka ndodhur; më i ri. Kohët e fundit. Ditët e fundit. Zbulimet e fundit. dh. Që është para vdekjes, që e thotë në çastin para vdekjes. Në orën (ditën, çastin) e fundit. Fjala e fundit. Në grahmat e fundit. Dëshira e fundit. e. Më i lartë; më i rëndë. Masa e fundit. Shkalla e fundit. Dënimi i fundit. ë. Përfundimtar; vendimtar. Qëllimi i fundit. Grushti i fundit. Goditja e fundit. f. fig. Që ka më pak vlerë ose rëndësi; që është më i prapambetur se të tjerët. Njeriu (më) i fundit. * Tek e fundit në fund të fundit. Në analizë të fundit libr. shih tek ANALIZ/Ë, A. Banesa e fundit euf. varri.

**(89)29440 NDAJ**: 1. parafj. a. Përdoret me një emër në rasën kallëzore, që tregon kohën pak çaste para së cilës ose me fillimin e së cilës ndodh diçka; afër. Ndaj të gdhirë. Ndaj të ngrysur. b. Përdoret me një emër në rasën rrjedhore që tregon vendin ose njeriun pranë të cilit gjendet dikush a diçka, kryhet një veprim ose drejt të cilit lëviz dikush a diçka; pranë; përbri; kundrejt. U afrua ndaj zjarrit. U kthye ndaj nesh. c. Përdoret me një emër në rasën rrjedhore, me të cilin lidhet diçka ose kundrejt të cilit shprehet një ndjenjë a një marrëdhënie e caktuar, kundrejt. Besnikëria ndaj atdheut. Dashuria ndaj prindërve. ç. Në krahasim me, përkundrejt. Një kthesë e madhe ndaj vitit të kaluar. 2. lidh. bised. a. Prandaj. Të dua të mirën, ndaj të thashë (të fola). b. Ndërsa, kur. I këqyr ndaj kuvendojnë.

**(90)29035 CILAT**: Trajtë e numrit shumës të përemrit pyetës dhe lidhor (CILA, në

rasën emërore).

**(91)28972 AS**: 1. lidh. a. Përdoret në fjalitë mohuese, e përsëritur para gjymtyrëve homogjene ose para fjalive të bashkërenditura. As ujë, as bukë. As e njoh, as e di. b. Përdoret para gjymtyrës së fundit, homogjene me gjymtyrët e mëparshme të së njëjtës fjali mohuese. Nuk e takova të vëllanë, as të nipin. c. Përdoret e përsëritur para gjymtyrëve të një fjalie, në të cilën zakonisht folja me mohimin nënkuptohet. As po, as jo. As mirë, as keq. As sot, as mot. As unë, as ti. As andej, as këtej. ç. Përdoret në një varg togjesh të qëndrueshme frazeologjike me vlerë mohuese. As të ngroh, as të ftoh. As mish, as peshk. As nam, as nishan. As në qiell, as në tokë. As turbullon, as kthjellon. 2. pj. a. Përdoret zakonisht me folje për të grishur dikë që të fillojë të flasë a të veprojë, për të zbutur një urdhër a për ta paraqitur si lutje ose për të shprehur qëndrimin emocional të folësit. As ia merr një kënge. As na thua. As më flet një fjalë! As m'i fal ti sytë e zez. b. Përdoret, e ndjekur shpesh nga edhe, për të përforcuar me shumë mendimin që shpreh fjalia, me kuptim të afërt me «qoftë (edhe)», «bile, madje». As unë nuk e di. c. Përdoret zakonisht në krye të një fjalie, e ndjekur nga që, për të përforcuar mohimin, në vend të pjesëzës nuk ose së bashku me të. As nuk e pa. As e kishte ndër mend. As që do t'ja dijë. ç. Përdoret kur flitet për kohë, moshë, madhësi etj., që ende nuk është arritur, nuk është plotësuar. As pesë minuta.

**(92)28909 MARRË**: 1.Pjesore e foljes MARR.Kam/kisha/pata/do të kem etj.:MARRË. 2. Mund të dalë edhe si mbiemër prejfoljor: a. Që vuan nga çrregullime të rënda psikike; që ka luajtur nga mendtë, i çmendur; i shkalluar. Njeri i marrë. U bë si i marrë. b. Që vepron pa mend në kokë, që sillet ose flet pa arsye të shëndoshë; kokëkrisur; që bën si i tërbuar. Trim i marrë njeri me guxim të tepruar që hidhet në rreziqe pa menduar thellë. c. Që është në kundërshtim të plotë me gjykimin e shëndoshë, që është krejt i pamenduar, i papeshuar ose i papërmbajtur. Vendim i marrë. Përpjekje e marrë. ç. Budalla. Nuk është aq i marrë sa duket. d. I fortë, i tërbuar (për erën etj.). Erë e marrë.

**(93)28152 JU**:1 1. vetor. a. Përdoret për t'iu drejtuar një grupi njerëzish, me të cilët bisedojmë ose të cilëve u shkruajmë; përdoret për t'iu drejtuar bashkëbiseduesit dhe grupit të njerëzve ku bën pjesë ai. As ju as ata. Vetëm ju. Ju folët! Shkoni edhe ju! b. Përdoret i ndjekur nga një emër për të dalluar bashkëbiseduesit ose bashkëbiseduesin së bashku me një grup njerëzish që kanë moshë të afërt; pikëpamje, interesa a diçka tjetër të njëjtë. Ju të rinjtë. Ju pleqtë. Ju vajzat. Ju punëtorët. Ju të fshatit (të qytetit, të malit, të fushës). c. zyrt. Përdoret për të treguar përfaqësuesit e një organi drejtues, të një institucioni etj., të cilit i drejtohemi. Ju, si këshill popullor. ç. Përdoret kur flasim me një njeri a kur i drejtohemi dikujt që duam ta nderojmë. Ju, shoku mësues. d. Trajtë e shkurtër e përemrit vetor ju në rasat dhanore dhe kallëzore. Ju them juve. Ju dhashë (ju kërkova) juve.

**(94)27730 KAM**: 1. kal. veta e parë njëjës e kohës së tashme të mënyrës dëftore. a. Zotëroj diçka; jam pronar i diçkaje; është imi, më përket mua; është në familjen time, bashkëjeton me mua ose është në lidhje të ngushta me mua. Kam shtëpi (televizor, biçik-

letë). Kishte një kopsht të vogël. b. Është pjesë përbërëse e trupit; përmbaj, përfshij. c. E mbaj unë, është tek unë, ndodhet tek unë. E kam unë. ç. Zotëroj një veti, një cilësi etj., është tipari im dhe më dallon nga të tjerët; jam i pajisur me diçka, gëzoj një të drejtë etj. Kam prova. Kam fletëhyrje. d. Provoj në veten time një ndjenjë, një dëshirë etj.; vuaj nga një sëmundje, nga një shqetësim etj., ndiej. Kam uri (etje). Kam gjumë. Kam vapë. Kam dhembje. dh. E kuptoj në një mënyrë të caktuar; i përmbahem (një mendimi a një pikëpamjeje). E kam të qartë (të paqartë). Kam një mendim (një pikëpamje) tjetër. e. Jam në marrëdhënie të caktuara me dikë, jam i lidhur me të (nga ana farefisnore, me një marrëveshje etj.); e mbaj dikë. E kam baba ( vëlla, motër, kushëri, fis). ë. Në bashkëvajtje me disa emra formon togfjalësha me kuptim foljor që tregojnë një gjendje, një veprim a rezultatin e veprimit të shprehur nga emri. Kam dijeni. f. Zhvilloj, bëj a do të bëj diçka; më duhet të bëj diçka (një punë, një veprim etj.) ose të merrem me diçka; i detyrohem dikujt diçka. Kam një lutje. Kam një kërkesë. g. Ndodhem në një gjendje të caktuar gjatë një kohe, më zgjat si kohë; është, më del a më zgjat. Kam tri ditë që po e pres. Kam një orë të lirë. gj. E quaj, e vlerësoj, e çmoj. E kam për nder (për mburrje). h. Më sjell një rrjedhim a një pasojë. Kam fitim (dëm, dobi). i. Bëj diçka (një veprim etj.) në një mënyrë të caktuar. E kam me gjithë mend (me gjithë zemër). j. bised. E mbaj (si çmim për të shitur diçka). Si të kam (me shëndet)? k. Përdoret si folje ndihmëse për të ndërtuar kohët e përbëra të foljeve veprore dhe të foljes jam. E kam lexuar gazetën. Kam ndër mend... shih te MEND, TË. E kam parasysh shih te PARASYSH.

**(95)27149 CILA**: Përemër pyetës dhe lidhor i gjinisë femërore që përdoret në rasën emërore njëjës.

**(96)26758 RRETH**: 1. ndajf. Në hapësirën nga të gjitha anët afër dikujt a diçkaje, rrotull, përqark; në vijë të mbyllur si rreth. Rreth e rrotull (rreth e qark, rreth e përqark, rreth e rreth) nga të gjitha anët, përreth. Vendet rreth e rrotull. I rrinë rreth. 2. parafj. Përdoret me një emër në rasën rrjedhore për të treguar: a. Vendin, sendin ose njeriun, në të gjitha anët e të cilit gjendet dikush a diçka, kryhet një veprim ose përqark të cilit lëviz a grumbullohet dikush a diçka; rrotull, përqark. Rreth shtëpisë. Rreth zjarrit. Rreth Diellit (Tokës). ç. Kohën, pak çaste para a pas së cilës kryhet një veprim ose moshën e përafërt të dikujt; afër, aty nga. Rreth mbrëmjes (mëngjesit, drekës). Rreth orës pesë. d. Çështjen ose diçka për të cilën flitet; për, mbi. Diskutimet rreth raportit. Flas rreth një studimi (romani). 3 pj. Pak a shumë, pothuaj, afër, afërsisht. Rreth dhjetë muaj. * *Rreth e rreth* jo drejtpërdrejt, anës e anës, larg e larg. Vjen rreth (rrotull) dikush shih te RROTULL.

**(97)26637 PJESË**: 1.f. a. Copë, ndarje a njësi që hyn në një të tërë ose që mund të veçohet prej saj; një nga copat a njësitë, në të cilat ndahet diçka; vendi që zë kjo copë a njësi në të tërën. Pjesë e madhe (e vogël). E ndau në pjesë. I dha tri pjesë. b. Send a element që hyn në përbërjen e një organizmi, mekanizmi etj. dhe kryen një punë të caktuar brenda së tërës; gjymtyrë. Pjesë ndërrimi. tek. Përbëhet nga shumë pjesë. E zbërtheu në pjesë. I zëvendësoi një pjesë. c. Sasi e diçkaje që hyn në lidhje të caktuar me një sasi të diçkaje tjetër për të formuar një të tërë. ç. Ndarje a grup që është më pak se

e tëra, sasi jo e plotë e diçkaje; jo të gjithë frymorët, sendet etj., disa, një sasi (zakonisht me numërorin një). Një pjesë e mirë e tyre. Një pjesë e punëtorëve (e nxënësve). Bëri një pjesë të punës. Një pjesë e shokëve nuk e dinte. Një pjesë mendon ndryshe. d. Diçka nga një e tërë, që i përket dikujt a është caktuar për dikë; ajo që i bie dikujt kur ndahet një trashëgim a diçka tjetër; detyrë, punë, veprim etj. që duhet të kryejë a kryen dikush.I bëj pjesë dikujt. Kam pjesë në diçka. dh. Anë e hapësirës; krahinë e një vendi; vend. Në çdo pjesë të rruzullit tokësor (të botës). e. Ndarje në një vepër letrare, shkencore etj., ku shtjellohet a trajtohet një çështje e caktuar a një anë e veçantë e saj; copë e vogël e një libri a e një shkrimi, që shkëputet prej tij e qëndron më vete. Roman (poemë, studime) me pesë pjesë. ë. Vepër dramatike; roli që luan në skenë një aktor. Pjesë satirike. f. muz. Vepër jo e madhe muzikore; një copë nga kjo vepër muzikore; melodia e kësaj vepre a cope. Pjesë të lehta (të zgjedhura). g. Periudhë nga jeta a veprimtaria e dikujt; diçka që është e lidhur ngushtë me jetën ose me veprimtarinë e dikujt. Pjesë nga jeta e shkrimtarit. * Bëj pjesë jam anëtar a pjesëtar i diçkaje; me foljen në vetën III është pjesë përbërëse a njësi e diçkaje. Marr pjesë diku hyj diku, bashkohem me të tjerë në një punë a veprimtari. Më ra në pjesë diçka më erdhi një e keqe pa e pritur, më ra një fatkeqësi.

**(98)26572 THËNË**: Pjesore e foljes THEM.

**(99)26019 ISHIN**: Folja JAM në vetën e tretë shumës të kohës së pakryer të mënyrës dëftore.

**(100)25378 KËSHTU**: 1.ndajf. a. Në këtë mënyrë (për mënyrën se si kryhet veprimi); si mendohet a si dëshirohet, si pranohet në këtë çast. Kështu thonë. Nuk ecet më kështu. Nuk është kështu. b. Në po këtë mënyrë, në po këtë gjendje, njësoj (përdoret si fjalë e bashkëlidhur në fjalinë kryesore edhe me lidhëza të tjera në krahasime). Kështu e mendoja, kështu doli. c. Në këtë gjendje, siç është; kaq (për të shënuar shkallën e një cilësie, të një veprimi a të një gjendjeje, me kuptimin «kaq mirë, kaq bukur, kaq keq etj.»); pikërisht në këtë mënyrë, pikërisht kësisoj. Kështu i shtrirë siç është... ç. Pa ndonjë qëllim të caktuar, pa një pikësynim të qartë, kot. Kështu, kot. d. Me të vërtetë, sigurisht, po; siç duhet të jetë, shumë mirë, në rregull; ashtu. Kështu, shumë mirë! Kështu, të lumtë! Kështu, më rrofsh! dh. Përdoret në fillim të fjalive pyetëse ose si përgjigje për të shprehur habi a kundërshtim për atë që na kumtohet. Kështu ë? e. si fj. ndërm. bised. Përdoret në fillim të fjalive që përmbyllin një mendim, me kuptimin «pra, si përfundim, atëherë». Kështu pra. Kështu, u ngrit dhe iku. Kështu, ju do të vini. ë. Përdoret në fillim të fjalive që zbërthejnë a plotësojnë një mendim të shprehur më parë, me kuptimin «për shembull». Kështu, kur ishte student, ai.. . * Kështu që lidh. pra; prandaj; për këtë arsye. Si kështu?! përdoret në fjalitë pyetëse a pasthirrmore për të përforcuar pyetjen ose habinë. Kështu e kështu përdoret për të mos përmendur edhe një herë me radhë ato që kemi thënë ose kemi treguar më përpara.